Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Rakek (1881–1904), 1. del

16. septembra 1881 so odprli enorazrednico, redni pouk je potekal v hiši v spodnjem delu Rakeka, 16. septembra 1886 pa novoustanovljeno dvorazredno osnovno šolo, ki je začela delovati v zgornjem Rakeku. Na vzpostavitev in razvoj šole je pomembno vplival domačin Lovro Sebenikar.

Ker je bila pot do Cerknice, posebno v zimskih mesecih, za rakovške otroke predolga, na Uncu pa je bila šola premajhna, so se Rakovčani odločili, da ustanovijo svojo šolo. Za ta namen so leta 1881 od Ivana Vidriha kupili hišo na številki 24 (zdaj Na vasi 18) in jo za silo uredili za šolo. Za poučevanje so najeli Šibenika, ki pa se ni izkazal.

Hiši, namenjeni šoli

Kmalu so ugotovili, da je hiša na številki 24 v spodnjem Rakeku premajhna, neprimerna, nezdrava, saj je bila »sezidana na močvirnem prostoru in v tesnobi ter gnječi, da voda zaostaja in vlažnost dela, zato je v njej mokrotno, zaduhlo in vlažno«. Tudi če bi stavbo popolnoma obnovili, bi bila še vedno v veliki gneči poleg gostilne. 25. junija 1885 je šolo obiskala zdravstvena komisija in ugotovila, da je poslopje neprimerno. Zastopnik soseske Lovro Sebenikar in predsednik Krajnega šolskega sveta Franjo Lavrič sta premišljevala, kje bi bili primerni prostori za šolo. Odločili so se, da kupijo hišo Jerneja Tomšiča v zgornjem Rakeku, zato so o tem obvestili komisijo iz Logatca, ki si je ogledala Tomšičevo hišo z vsemi »v tej hiši pripadajočimi poslopji in zemljišči vred.« Ugotovili so, da je vse ogledano pripravno za dvo- ali tudi večrazredno šolo. Voditelj komisije grof Anton Pace, okrajni glavar, je napisal zapisnik, v katerem je bila kupna vsota poslopja z zemljiščem vred 15.000 goldinarjev; 5.000 goldinarjev so plačali takoj, ostalih 10.000 goldinarjev pa v desetih letnih brezobrestnih obrokih po 1.000 goldinarjev. V prvem nadstropju so na vzhodni strani napravili dve svetli in lepi učilnici, v vsaki je bilo prostora za 75 otrok. Na nasprotni strani so bila stanovanja za učiteljsko osebje. Nadučitelju so namenili kuhinjo »s štedilnim ognjiščem in tikoma v vrsti prve tri sobe, za pisarno ravno v istej vrsti še zadnja soba proti zahodu, a v sredi je lepa prostorna in svetla soba, drugej učiteljskej moči izročena«. Da bi lahko vračali dolg, so pritličje dali v najem Avgustu Gaspariju za pet let z letno najemnino. Šola je imela drvarnico, poleg nje je bil tudi vrt, ki je meril 1590 m^2, na južni strani poslopja je bil velik vodnjak. Krajni šolski svet je poskrbel tudi za varnost, zato so se dogovorili, da bodo otroci hodili po stezi, ki je bila na zemljišču Andreja Martinaka, saj je bila cesta zaradi vozov nevarna. Novoustanovljeno dvorazredno osnovno šolo so odprli 16. septembra 1886. S 1. aprilom 1889 je spodnje šolske prostore za pet let vzel v najem Janez Kozlar, pa tudi veliki hlev z ledenico, prostor s šupo in ograjo, najemnik je imel dostop tudi do vodnjaka, čeprav je bil šolska lastnina. Šolo je oktobra 1897 obiskal okrajni šolski nadzornik **Ivan Thuma**. »Pritožil se je, da Krajni šolski svet ne stori svoje dolžnosti zaradi obiskovanja šole in da je nesnažno v pritličju šolskega prostora – v veži, kjer imajo najemniki kokoši in druge reči.« Krajnemu šolskemu svetu je ukazal, da je treba skrbeti, »da bodo otroci šolo bolj redno obiskovali ter naj proti nemarnim staršem strogo postopa. Dalje naj Krajni šolski svet strogo pazi na to, da bodo stranke, ki stanujejo v šolskem poslopji, bolj gledale na snažnost in red v veži, ker je sedaj v resnici jako nemarno.«

Ko je po smrti Ivana Poženela za nadučitelja prišel **Janko Nepomuk Jeglič**, je ugotovil, da sta šolsko poslopje in okolica potrebna »mnogoterih popravil, pri oknih, vratih in v kuhinji in pod bode moral biti v nekaterih sobah čisto nov …« Naštel je še, da je bil vrt leta neobdelan, da je po inventarni knjigi lastnina nepopolna itd. Del naštetega je bila posledica oddaje pritličnih prostorov, učilnice in ostale prostore so večkrat zasedli vojaki, predvsem pa nevzdrževanja. Med počitnicami so v II. razredu popravili klopi, opravili so tudi več drugih mizarskih popravil v šolskem poslopju. V šolskem letu 1902/03 so v I. razredu postavili novo peč. Zaradi neurja s točo so morali popraviti streho. 6. decembra 1902 je prispeval Deželni šolski svet 60 kron podpore. Med počitnicami leta 1904 so postavili novo peč v II. razredu, v stanovanju obeh učiteljev pa so jih popravili. Prenovili so otroško

Zgornji Rakek, šola prva z leve v zgornji vrsti, razglednica odposlana 31. avgusta 1904, hrani Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica (KJUC).

stranišče in prebelili nekaj prostorov, tudi oddano stanovanje v pritličju. Po mnogih letih so očistili vodnjak.

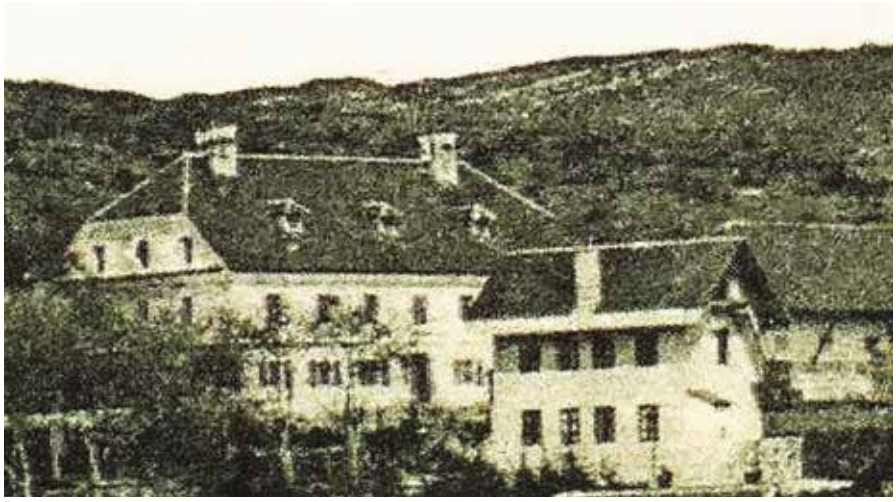

Šolsko poslopje, izsek s fotografije

Učiteljstvo

»Dne 15. avgusta 1881 je bila razpisana učiteljska služba na novo napravljeni šoli na Rakeku.« Izbrali so **Avgusta Kleča**, rojen 1858 v Ljubljani, ki je bil dotlej na šoli v Starem trgu pri Ložu, na Rakeku je začel poučevati 16. septembra 1881. Ker je v začetku šolskega leta 1884/85 zbolel, ga je nadomeščal cerkniški učitelj **Peter Repič**. Za njim je bil za začasnega učitelja imenovan **Ludvik Armbruster**, ki je začel poučevati 21. oktobra 1884. Avgust Kleč je z bolniškega dopusta prišel 8. aprila 1885. **Ivan Poženel**, rojen na Črnem Vrhu leta 1841, je bil na dvorazredno ljudsko šolo imenovan za nadučitelja in šolskega voditelja 29. maja 1886, prej je služboval na Uncu. 4. avgusta 1886 je na rakovško šolo prišla tudi **Fani Zemme**, rojena 1860 v Zagrebu, Avgust Kleč pa je odšel na cerkniško šolo. Fani Zemme je bila z odlokom 29. avgusta 1891 premeščena na petrazredno nemško mestno ljudsko šolo v Ljubljani, namesto nje je 13. septembra 1891 prišla učiteljska kandidatka **Hedvig (Jadviga) Malaverh** kot druga učiteljska moč. Ker je Ivan Poženel hudo zbolel, je bilo 19. marca 1899 »učiteljici Malaverh izročeno voditeljstvo šole«, vendar je bil

KRONIKA

dvo- razredne

ljudske šole

v (na)

Rakeku.

V Ljubljani.

Šolska kronika od leta 1881, hrani ZAL.

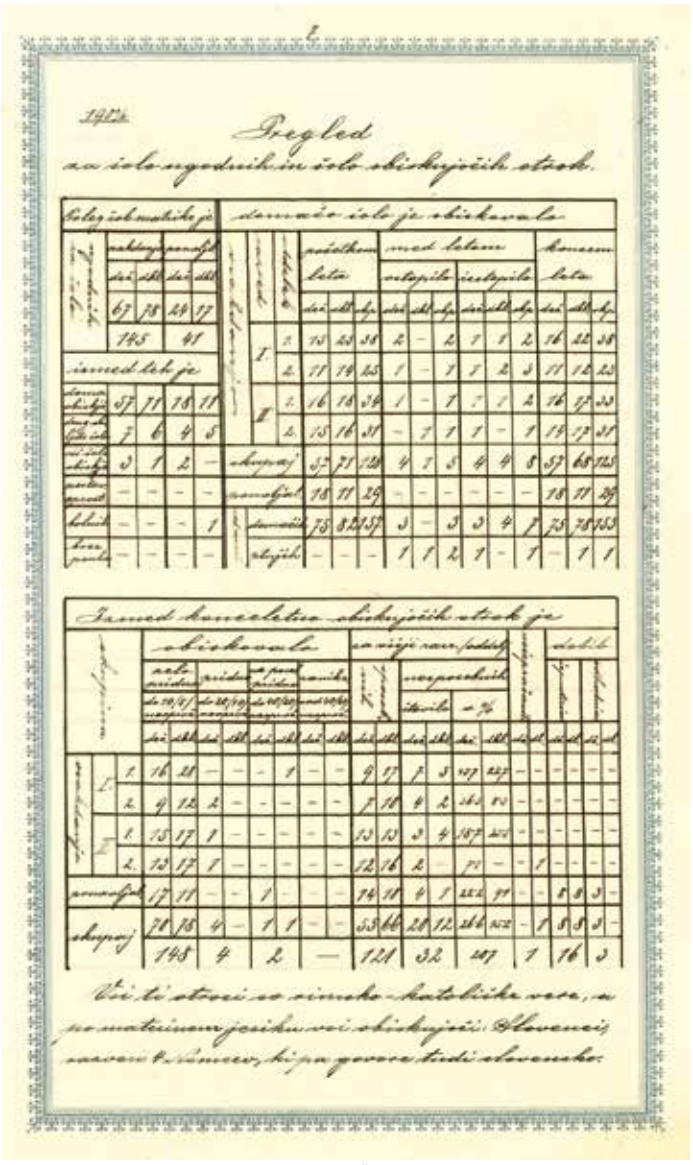

Pregled

Natančni zapisi nadučitelja J. N. Jegliča v Šolski kroniki

že 26. maja za voditelja šole imenovan **Ferdinand Juvanec**, do tedaj cerkniški učitelj, Poženel se je vrnil 1. avgusta 1899 in januarja 1900 ponovno odšel na bolniški dopust, za začasno voditeljico so zopet imenovali Hedvig Malaverh, ki je z rakovške šole odšla oktobra 1900.

2. februarja je začela poučevati **Frančiška Zemljan**, prej učiteljica v Krašni. 2. marca 1900 je nadučitelj Ivan Poženel umrl, pogreba 4. marca so se udeležili učitelji in učenci. Ob smrti so v Učiteljskem tovarišu zapisali: »Poleg šole mu je delal največ veselja šolski vrt in v dokaz posebnega znanja je dobil leta 1888 dve priznalni diplomi, za razstavljeni načrt šolskega vrta in razstavljeno sadje. Svoje znanje je izpopolnil s tem, da je šel leta 1870 v kmetijski in telovadni tečaj v Gradec in leta 1892 je dovršil deški rokotvorni tečaj istotam.« Nekaj let je kot predstavnik učiteljstva deloval v Okrajnem šolskem svetu. Bil je tudi ustanovni član Slovenskega čebelarskega društva. Po Poženelovi smrti so junija 1900 za nadučitelja imenovali Janka Nepomuka Jegliča (1859–1933), ki je prišel iz Svetega Križa (Gabrovka) pri Litiji. Leta 1905 je ljubljanski Mestni svet izdal njegovo predavanje Najnavadnejše jezikoslovne napake šolskih otrok v Ljubljani in kako bi jih mogla šola iztrebiti. Suplentinja Frančiška Zemljan je bila s 1. septembrom 1900 odpuščena, 12. decembra 1900 pa je bila imenovana učiteljica **Adelina Kokalj**. Po odstopu je na njeno delovno mesto 7. aprila 1902 prišla **Berta Rössmann**. Po njenem odhodu je bila 18. aprila 1902 za učiteljico imenovana **Marija Peče**. Verouk so poučevali: **Josip Zalokar, Franc Krek, Franc Kunstelj, Janez Hladnik, France Pešec, Franc Pengov, Anton Lavrenčič, Anton Skubic, Ivan Plahutnik.**

Učenci, pouk, izostanki

Običajno se je pouk vsakdanje šole začel s sveto mašo okrog 15. septembra, šolsko leto se je končalo konec julija s slovesno sveto mašo in razdeljevanjem šolskih naznanil. Novembra 1890 se je začela ponavljalna in kmetijsko-nadaljevalna šola, končala pa marca. Poleg običajnih predmetov so v njej poučevali kmetijstvo, tudi živinorejo, čebelorejo, sadjarstvo in zakonoznanstvo, v naslednjih letih pa tudi o varstvu pridelkov, o vzrokih, znamenjih in preteku kužnih bolezni. Dečki so ponavljalno šolo obiskovali v četrtek dopoldne in v soboto popoldne, deklice samo v soboto popoldne, verouk so imeli ob nedeljah skupaj s cerkniškimi deklicami in dečki. V šolskem letu 1901/02 so kmetijstvo poučevali v posebnem tečaju šest ur na teden, po tri ure v vsakdanji šoli in po tri v nadaljevalni. Nadučitelj Jeglič je na prošnjo staršev na šoli poučeval tudi nemščino. V šolskem letu 1901/02 je pouk obiskovalo 18 otrok, v naslednjem šolskem letu 12 otrok.

Četrta
RAČUNICA
za
občne ljudske šole.
Spisal
Dr. Franjo vitez Močnik.
(Tiskana brez premene kakor l. 1892.)
Veljá 16 kr.
Na Dunaji.
V cesarski kraljevski zalogi šolskih knjig.
1893.

Močnik, F.: Četrta računica, 1893, hrani KJUC.

Leto	Učenci v vsakdanji šoli	Učenci v ponavljalni šoli
1880	98	11
1881	60	/
1882/83	106	/
1883/84	108	/
1884/85	112	/
1885/86	121	/
1886/87	141	/
1889/90	135	32
1890/91	146	/
1891/92	158	44
1892/93	182	/
1893/94	144	33
1894/95	197	/
1896/97	155	35
1900/01	120	29
1901/02	128	29
1902/03	128	25
1903/04	122	29
1900/01	120	29
1901/02	128	29
1902/03	128	25
1903/04	122	29

Vir: Šolska kronika, Logaško okrajno glavarstvo, / pomeni, da ni podatka.

Od 14. februarja do 28. marca 1887 je bila šola zaprta zaradi davice in škrlatinke. Ker je bil meseca januarja 1888 izredno hud mraz, je Okrajni šolski svet v Logatcu izdal sklep, da se šolski pouk začne ob deseti uri dopoldne in se nadaljuje do popoldneva. Od 3. decembra 1889 do 8. januarja 1890 ni bilo pouka zaradi ošpic, ker se je bolezen močno razširila, prav tako so ošpice razsajale od 11. februarja do 3. marca 1892. Zaradi vojaških vaj je bil začetek šolskega leta prestavljen na 21. september 1893 s slovesno sveto mašo k časti sv. Duha.

Leta 1895 so zapisali, da je »med proste dneve štet sv. Alojzija dan, patriotična šole prosta dneva sta bila 4. oktober, god cesarja Franca Jožefa, in 19. oktober, god cesarice Elizabete«. Prav tako je bilo prosto v torek in sredo v križevem tednu, ker so se šolarji udeležili skupne procesije v Cerknici.

Leta 1903 so zaprosili Deželni šolski svet za razširitev šole v trirazrednico, vendar je ni potrdil, »ker še ni zakonito zahtevanega števila obiskujočih otrok«.

Rokotvorni pouk

Ivan Poženel je bil sprejet v rokotvorni tečaj v Gradcu, zato mu je Okrajni šolski svet dovolil, da se ga udeleži od 14. do 24. julija 1892. Na rakovški šoli je s poukom lepljenstva in mizarstva začel takoj naslednji dan, 25. julija 1892, po devet oziroma deset ur na dan do 3. septembra 1892. Leta 1896 se je rokotvornega pouka udeležilo 15 dečkov po tri ure na teden čez celo šolsko leto, v šolskem letu 1896/97 se ga je udeležilo 20 dečkov po tri ure na teden. V šolskem letu 1901/02 so poučevali tudi mizarstvo, pouk je obiskovalo 18 dečkov, 16 iz vsakdanje šole in dva iz ponavljalne. Učenci so ta pouk radi obiskovali. Kmetijstvo in ročna dela je poučeval nadučitelj Jeglič, ki je pred tem obiskoval tečaja na Slapu in Dunaju.

Šolski vrt

Ko je leta 1900 prišel za nadučitelja Janko Nepomuk Jeglič, je bil šolski vrt v popolnem neredu, urejati so ga začeli spomladi 1902, učenci in nadučitelj so »blizu 300 drevesc vcepili in presadili«. Napravili so novo ograjo z žično mrežo med dvoriščem in vrtom, šolsko pot so ogradili z bodečo žico, »da se zabrani pašoči živini prihajati na šolsko dvorišče in vrt«. Meseca marca 1903 so popravili čebelnjak. Spomladi 1903 so na vrtu zasadili manjša drevesa in pripravili cvetlični gredici. Kupili so rabljeno vrtno lopo in jo postavili na vrt. Vse poti so posuli z gramozom in peskom. V šolski drevesnici je tedaj raslo 1286 cepljencev, okrog 1500 divjakov in drugega drevja. Leta 1904 so iz šolske drevesnice »oddali raznim tukajšnjim posestnikom oziroma tudi domači c. k. kmetijske družbe podružnici nad 300 drevesc«. Na šolskem vrtu so imeli 1275 cepljencev, okrog 1400 divjakov in več kot 100 drugih drevesc »materinega drevja«.

Krajni šolski svet, okrajna učiteljska konferenca

Krajni šolski svet naj bi skrbel za vzdrževanje šole, za učila in za vse ostalo, kar je šola potrebovala za normalno delovanje. Leta 1886 so bili člani sveta: predsednik in krajni šolski nadzornik Lovro Sebenikar, dekanov namestnik **Gothard Rott**, nadučitelj in voditelj šole Ivan Poženel, posestnik **Jurij Urbas**, posestnik **Luka Zorc**. Leta 1888 so bile volitve v Krajni šolski svet, izvoljeni so bili: Lovro Sebenikar, predsednik, Ivan Poženel, namestnik, člana **Anton Svet** in Jurij Urbas, namestnika Gašper Kranjc in Luka Zorc.

30. julija 1891 je bila na Rakeku prvič Okrajna učiteljska konferenca. Navzočih je bilo 47 učiteljev, obravnavali so aktualne teme.

Dogodki

Rakovška šola je 25. julija 1888 nadvse slovesno praznovala 40-letnico vladanja cesarja Franca Jožefa I. Takrat so dobili novo šolsko zastavo s podobama matere Božje in sv. Alojzija iz belega damasta, izdelala jo je Ana Hofbauer iz Ljubljane. Na modrem traku je bil napis z zlatimi črkami: »V spomin 40-letne vlade Fran Josipa I. 1888«, na rdečem pa: »Bog ohrani rod Habsburški.« **Engelhilda Lavrič** je za zastavo darovala 25 goldinarjev. Odšli so v cerkev, kjer je cerkniški dekan blagoslovil zastavo, sledila je maša. Na poti v šolo so se ustavili pri drevoredu, ki so ga zasadili šolarji. Predsednik krajnega šolskega sveta Lovro Sebenikar ga je imenoval Fran Jožefov drevored, nižjega pa Elizabetin drevored. Navzoči so med pokanjem topičev zapeli cesarsko himno. Ko so prišli v šolo, je kumica učencem razdelila knjižico Naš cesar, sledili

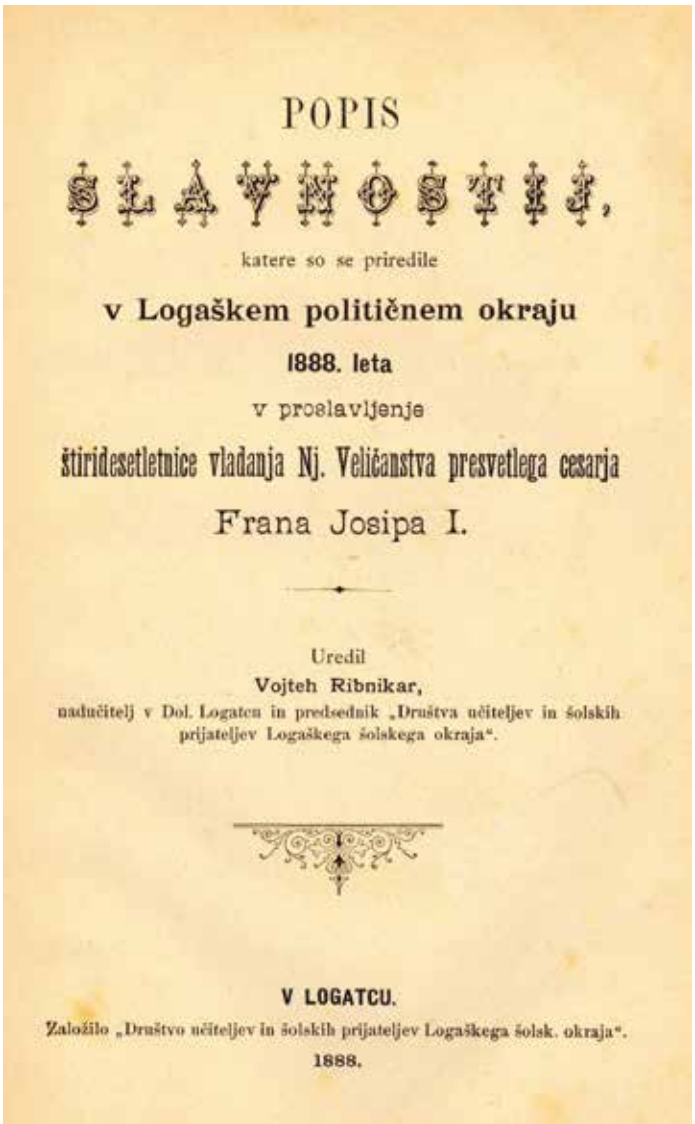

POPIS

SLAVNOSTIJ,

katere so se priredile

v Logaškem političnem okraju

1888. leta

v proslavljenje

štiridesetletnice vladanja Nj. Veličanstva presvetlega cesarja

Frana Josipa I.

Uredil

Vojteh Ribnikar,

nadučitelj v Dol. Logatcu in predsednik „Društva učiteljev in šolskih prijateljev Logaškega šolskega okraja".

V LOGATCU.

Založilo „Društvo učiteljev in šolskih prijateljev Logaškega šolsk. okraja".

1888.

Naslovna stran iz Popisa slavnostij, hrani KJUC.

so napitnice, čestitke in slavnostni obed na Sebenikarjevem vrtu. Šolska veselica je bila na Loškem: »Gospice Lavričeve, Daneš in Ceme delile so otrokom žemlje, meso, potice, sir, ter jim točile vino in pivo. Gospod Fr. Lavrič je pa med mladino rožice trosil.«

Na Rakeku je 8. julija 1901 potekala okrajna učiteljska konferenca, takrat so odkrili nagrobni spomenik umrlemu nadučitelju Ivanu Poženelu, ki ga je financiralo Društvo učiteljev in šolskih prijateljev logaškega okraja. Dogodek se je začel s sveto mašo in zaključil na pokopališču. V Slovenskem narodu so zapisali: »Pri tem žalostnem cerkvenem opravilu, katerega se je udeležilo vse učiteljstvo logaškega okraja s svojim ces. kr. okr. šolskim nadzornikom, g. Ivanom Thumo na čelu, šolska mladina z Rakeka in nepregledna vrsta prijateljev in častilcev pokojnika, pel je pod spretnim vodstvom cerkniškega g. učitelja Ferdinanda Juvanca mešani oktet prekrasne cerkvene pesmi. Po končanem cerkvenem opravilu vila se je nepregledna vrsta ljudi na ondotni mirodvor. Pri z venci okrašeni gomili pokojnika zapel je učiteljski zbor ganljivo nagrobnico, na kar je predsednik društva, g. nadučitelj **Josip Benedek** iz Planine govoril v srce segajoči nagrobni govor.« Poženelov spomenik je leta 2021 obnovila Občina Cerknica na pobudo Čebelarskega društva Rakek.

Ko so na Rakeku potekale vojaške vaje, je 2. septembra 1901 prišel nadvojvoda Franc Ferdinand. »Takoj je odjahal k vajam na hrib Srnjak. Opoldne mu je vojaštvo, 4 polki, defiliralo (stopati v sprevodu, op. a.) pri Lavričevi vili nasproti tovarne, a popoldne je že odšel nadzorovat v Št. Peter. Ves Rakek je bil nekako veličasten, skoraj z vseh hiš so plapolale zastave.«

Poženelov spomenik na rakovškem pokopališču. (Ljubo Vukelič)

Vojaki v šoli

Od 1. do 19. avgusta 1894 so na Rakeku potekale vojaške vaje 87. in 97. pešpolka, skupaj kakih 2000 mož, v šoli se je nastanila stotnija vojakov, pod streho 64 mož, na malem hodniku pa 30 mož, zasedli so tudi šolske sobe. Dne 2. avgusta 1897 je prišel pešpolk št. 27 s svojo godbo iz Ljubljane k jesenskim vajam na Rakek. V obeh šolskih sobah so uredili »polkovne pisarne«. Tudi avgusta 1898 je prišel 47. pešpolk iz Gorice k vojaškim vajam, »polkovne pisarne« so pripravili v šoli, pešpolk je odšel 25. avgusta na Kras. Nadučitelj Jeglič je za šolska leta 1901/02, 1902/03, 1903/04 zapisal, da so imeli vojaki svoje običajne vaje v okolici, bivali so tudi v šoli.

Spopad z nadlogami

V šolski kroniki je navedeno, da je bilo »1889 metuljevo leto, kajti prikazalo se je v nebrojnem številu glogovega belina, katerega mešičke so otroci z drevja strgali, a ne pobirali, ker se jim je studilo, potem iz mešičkov izleženih metuljev nabrali so pa 99.069 in v šolo prinesli«. Učenci so za nagrado dobili »pero, pisalo, svinčnik ali pa kamenje črtalnik«. Leta 1890 so šolski otroci nabrali pod sadnim drevjem 30 litrov suhega listja, »v katerem je zapredena gosenična zalega bila, potem so jo 31. marca sežgali na šolskem vrtu, ker so gosenice oživele v gorki šolski sobi in se niso mogle in smele dalje hraniti«. V letu 1891 »so rujavih hroščev ali kebrov nabrali šolski otroci 735 ½ litrov in gosenične zalege 6 kg.« Meseca majnika 1894 so šolarji nabrali 12 hektolitrov in 40 litrov hroščev. Graščina Haasberg je šolskemu vodstvu poslala 5 goldinarjev »za nakup šolskega blaga, katero naj se razdeli med nabiratelje hroščev. Slavna županija v Planini je obljubila šolskim otrokom za nabiranje hroščev po 30 kron od mernika plačati, to je po krajcarji liter.« Maja 1897 so šolarji nabrali 15 hektolitrov in 38 litrov hroščev. Županija v Planini je nabiralcem hroščev izplačala po krajcar na liter.

Knjižnica

V letu 1894 so pridobili revije Vrtec, Angelček, Dom in svet ter vodnik po Postojnski jami. Učiteljska knjižnica je bila bogatejša za knjige družbe sv. Mohorja. Konec šolskega leta 1902/03 je imela šolska knjižnica 418 knjig in zvezkov. »Otroci pa tudi odrasli so si prav pridno izposojali knjige.«

Viri in literatura
1. Dopisi. Iz logaškega okraja (Ivan Poženel), v: Učiteljski tovariš, 1. 4. 1900, št. 10, str. 93
2. Dopisi. S. P. : Iz Logatca, v: Slovenski narod, 12. julij 1901, št. 157. str. 2
3. Gantar, I.: Rakek, 2005
4. Juvančič, M.: Ivan Poženel, www.notranjci.si
5. Logaško okrajno glavarstvo, 1889
6. Perko, F.: Vasi v objemu železnice, 2008
7. Popis slavnostij ..., 1888
8. Popotnikov koledar za slovenske učitelje 1887, 1888, 1889, 1892, 1897
9. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Šolska kronika od 1881 do julij 1901
10. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Šolska kronika od 1901/02 do 1932/33

Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Rakek (1904–1922), 2. del

Teodor Schuller je bil vodja šole od leta 1904 do septembra 1922. Italijanska vojska je po koncu 1. svetovne vojne zasedla Rakek, umaknila se je šele 26. februarja 1921. Marca 1921 je šola postala trirazrednica, od septembra 1921 štirirazrednica.

Zgradba, vodovod

Za šolsko leto 1911/12 so zapisali, da je »v mesecu februarju in marcu krajni šolski svet izvršil napeljavo vode v pritličju in v prvo nadstropje šole. Za napeljavo vode iz vodovoda je računal Josip Lončarič iz Ljubljane 612 kron. Imenovani podjetnik je tudi zgradil vodovod za občini Cerknica in Rakek v šolskih letih 1909/10 in 1910/11.«

Šola je deloma pogorela 20. julija 1919, uničena so bila okna in vrata na pročelju, sadna drevesa. Ogenj, povzročili so ga italijanski vojaki, je nastal v vojaški baraki, ki je stala pred šolo. Zaradi posledic požara se je moral nadučitelj preseliti iz stanovanja v učilnico drugega razreda.

Aprila 1922 je šolo nadzoroval **Leopold Punčuh** (1856–1938). V zapisniku ugotavlja, da ima šola dve prostorni učni sobi, ki pa sta zaradi slabih peči zelo zakajeni. Ukazal je, da morajo šolske prostore prebeliti ter odstraniti odvečne šolske klopi. V četrtem razredu je treba preskrbeti omaro za hrambo zvezkov in drugih potrebščin, kateder ter sliko kralja Aleksandra, v razredih so manjkali tudi predpisani učni redi. Zmotilo ga je tudi, da so bile v šolskem poslopju nastanjene privatne stranke, prostori naj se oddajo učiteljstvu. Skladišče za les pred šolo naj se odstrani, saj šola ni lesna trgovina.

»Izkop cevnega jarka pod mostom južne železnice«, Vodovod – Cerknica–Rakek–Unec ... 1910–1911, hrani Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica (KJUC).

Krajni šolski svet

Občinski odbor Občine Rakek je novembra 1906 na svoji seji izvolil pet članov in dva namestnika v Krajni šolski svet za dobo treh let. Izvoljeni so bili: **Andrej Matičič**, Rakek 27; **Josip Stržaj**, predsednik, Rakek 48; **Ivan Bombač**, Rakek 50; **Jakob Ivančič**, Rakek 25; **Anton Stražišar**, Rakek 20; za namestnika sta bila izvoljena **Anton Korenčič**, Rakek 14, in **Andrej Svet**, Rakek 33. Podpredsednik Krajnega šolskega sveta je postal Teodor Schuller. Zaradi Stržajeve bolezni je Krajni šolski svet aprila 1907 izvolil novega predsednika **Maksa Domicelja**.

Novembra 1909 so bili za člane Krajnega šolskega sveta izvoljeni: Maks Domicelj, Anton Stražišar in Andrej Svet, januarja 1910 sta bila izvoljena še namestnika: **Ivan Koščak** in **Matej Stržaj**.

Novembra 1912 so volili člane Krajnega šolskega sveta za šest let. Izvoljeni so bili: Jožef Stržaj, Andrej Svet, Ivan Bombač, Maks Domicelj, predsednik, **Andrej Gregorič**, Rakek 93. Za namestnike: **Andrej Perko**, Rakek 123, **Andrej Pirc**, Rakek 4, **Frančišek Zorc**, Rakek 11, Matej Stržaj in **Ivan Urbas**, Rakek 13.

Pod italijansko okupacijo je bil 6. septembra 1920 razpuščen stari avstro-ogrski krajni šolski svet,

»Veliki rezervar nad Rakekom«, Vodovod – Cerknica–Rakek–Unec ... 1910–1911, hrani KJUC.

posle je prevzel novoimenovani Krajni šolski svet, člani so bili: Teodor Schuller, Josip Stržaj, **Ivan Šrajbas**, Rakek 18, in **Anton Ivančič**, Rakek 25. 12. marca 1921 je bil ta, po Italijanih vzpostavljeni krajni šolski svet, razpuščen. Ponovno je bil vzpostavljen stari krajni šolski svet.

Domiceljeva restavracija kolodvor Rakek, razglednica odposlana leta 1906, hrani KJUC.

Učiteljstvo, okrajno nadzorstvo, verouk

Nadučitelj **Janko Nepomuk Jeglič** je bil s 13. majem 1904 na lastno željo premeščen na II. mestno deško ljudsko šolo v Ljubljani. Na izpraznjeno mesto nadučitelja in šolskega voditelja je z 31. avgustom 1904 prišel **Teodor Schuller**, rojen 1862 v Metliki, v začetku septembra 1904 se je preselil iz Hotedršice na Rakek.

4. julija 1906 je bila na Rakeku učiteljska konferenca; šole z Rakeka, iz Starega trga, Begunj, Gornjega in Dolnjega Logatca in Idrije so razstavile risarske izdelke. V šolskem letu 1907/08 je poučevala **Zofija Suša**, ki pa je marca 1908 odšla v Loški Potok.

16. avgusta 1912 je v Gorici umrla učiteljica **Marija Peče**, na njeno mesto so 1. septembra 1912 imenovali provizorično učiteljico **Heleno Kraigher** iz Postojne, 26. februarja 1913 pa je za stalno učiteljico prišla **Josipina Martinčič**, poročena **Knez**, ki je bila od 24. septembra 1916 do 24. marca 1917 na bolniškem dopustu, nadomeščala jo je **Antonija Cesar**. Od 10. januarja 1919 je bila Josipina Knez

Šolska kronika od 1901/02 do 1932/33, naslovnica, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL).

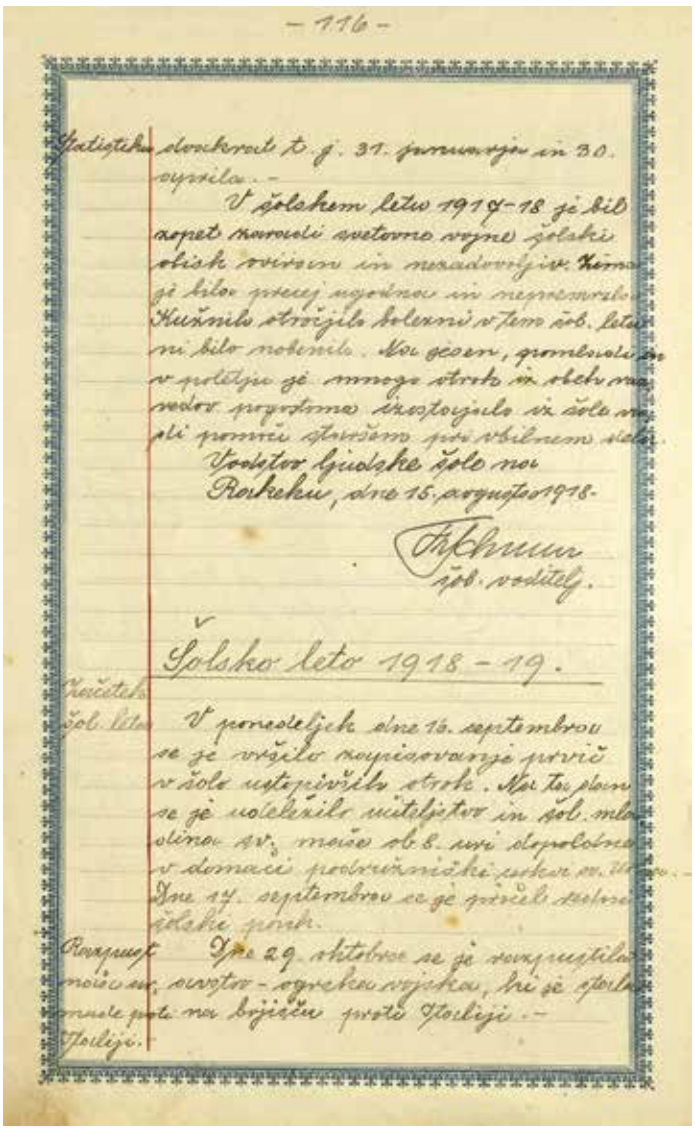

Stran iz Šolske kronike

na šestmesečnem bolniškem dopustu. 1. decembra 1919 je na Rakek prišla učiteljica **Josipina Kobal**, ki jo je iz Šembij premestil Generalni civilni komisariat za Julijsko Benečijo, upokojila se je 2. maja 1922. 28. februarja 1921 je začela poučevati provizorična učiteljica **Ernestina (Erna) Likar. Lija Ahčin** je poučevala od 2. februarja 1922.

Od leta 1904 pa tudi med prvo svetovno vojno je šolo nadzoroval okrajni šolski nadzornik **Ivan Thuma**. Pokrajinska uprava za Slovenijo, oddelek za prosveto in vere, je za okrajnega šolskega nadzornika 6. februarja 1922 imenovala **Leopolda Punčuha**.

V zapisniku o nadzorovanju šole iz leta 1922 je Punčuh zapisal, »da delovanje tukajšnjega učiteljstva ni težavno, ker je število učencev v posameznih razredih z ozirom na druge šole majhno in otroci niso oddaljeni od šole. Pouk se lahko normalno vrši, ker ne manjka nobena učna oseba.«

V šolskem letu 1904/05 je verouk poučeval **Ivan Plahutnik**, v šolskem letu 1905/06 **Josip Prešeren**, za njim **Jernej Pavlin**, med prvo svetovno vojno pa **Frančišek Kanduč**, od 13. novembra 1918 na šoli zaradi italijanske okupacije ni bilo verouka. Leta 1921 sta verouk poučevala **Josip Juvanec** in **Karel Zajec. Josip Košiček** je poučeval verouk od septembra 1922 do konca šolskega leta.

Učenci, pouk, bolezni

3. oktobra 1904 je umrl nadučiteljev sin, ta dan ni bilo pouka. Od 3. do 6. januarja 1905 je bila huda burja, k pouku je prišlo malo učencev, čeprav je bilo zakurjeno, sob ni bilo mogoče ogreti nad tri stopinje Celzija. Tudi 30. januarja 1905 ni bilo pouka zaradi semnja na Rakeku.

Šolska naznanila so učenci v šolskem letu 1905/06 dobili štirikrat: 15. decembra, 12. marca, 16. maja in 14. julija.

Meseca maja 1906 so učenci nabrali 2247 litrov rjavih hroščev, vsega skupaj pa 2665 litrov hroščev, za kar so bili nagrajeni.

Od 12. do 19. decembra 1906 je bila šola zaprta zaradi ošpic. Ta čas so tudi temeljito očistili šolske prostore. 12. junija 1907 je zdravnik Josip Červeny cepil otroke proti kozam. 15. januarja 1908 je zaradi tifusa umrl nadučiteljev sin, pouka ni bilo od 13. do 27. januarja 1908.

Šolsko leto	Učenci v vsakdanji šoli	Učenci v ponavljalni šoli
1909/10	95	31
1910/11	99	25
1911/12	103	22
1912/13	112	29
1913/14	108	24
1914/15	117	23
1915/16	132	30
1916/17	128	28
1917/18	125	31
1918/19	118	30
1919/20	106	22
1920/21	98	19
1921/22	94	/

Vir: Šolska kronika od 1901/02 do 1932/33, število učencev ob vpisu, / pomeni, da ni podatka.

Za šolsko leto 1909/10 je v šolski kroniki navedeno, da »je bilo šolsko obiskovanje v tem letu prav dobro, zima je bila mila, snega malo in med otroci ni bilo nič nalezljivih bolezni«.

V letih prve svetovne vojne je bil obisk slab, otroci so večkrat izostali od pouka zaradi pomoči pri kmečkih opravilih. V šolskem letu 1914/15 so trije otroci pasli govedo vso pomlad in poletje. Izostanki zaradi dela na kmetiji so bili opravičeni. V šolskem letu 1916/17 je »vojaštvo za častniški

Moja prva čitanka, 1913, hrani KJUC.

tečaj zasedlo eno šolsko sobo, zato se je na šoli vpeljal za vse tekoče šolsko leto poldnevni pouk«. Ker je od začetka šolskega leta do 11. decembra 1917 vojaštvo zasedlo eno učno sobo, je bil tudi za ta čas uveden poldnevni pouk. 13. julija 1918 je bil zaključek šolskega leta, najprej so se zbrali pri sveti maši, nato so odšli v šolo in zapeli cesarsko pesem, učenci so dobili šolska naznanila. Od 6. novembra 1918 do 10. januarja 1919 na šoli ni bilo pouka zaradi razpada avstro-ogrske vojske in transporta, ki je potekal prek Rakeka. Zaradi bolniškega dopusta je bil od 10. januarja 1919 vpeljan poldnevni pouk za oba razreda. Šolska naznanila se v šolskem letu 1918/19 niso razdeljevala, ker je to prepovedal italijanski civilni komisariat v Logatcu, saj je bil v naznanilih natisnjen avstrijski orel, drugih naznanil pa šola ni imela.

Zaradi posledic požara se je šolsko leto 1919/20 začelo šele 10. novembra. Poletna vročina naj bi bila vzrok, da so od 1. junija 1920 do konca šolskega leta vpeljali nerazdeljen dopoldanski pouk. 21. marca 1920 so uro premaknili za eno uro nazaj, 18. septembra »se je uvedel zopet normalni dnevni čas«.

Od 13. marca 1921 pa do konca šolskega leta je bila šola trirazrednica – za ustanovitev trirazrednice so že leta 1903 zaprosili Deželni šolski svet, ki pa je ni odobril – štirirazrednica je bila vpeljana septembra 1921. Šolsko leto 1920/21 se je končalo na Petrov dan 12. julija. Učenci so prisostvovali pri sveti maši in peli Lepa naša domovina, na koru so pevci peli himno Bože pravde.

V drugi polovici meseca junija 1922 so se med učenci pojavile ošpice in norice, zbolela je kar polovica otrok.

24. maja 1922 je imel nadučitelj protialkoholno predavanje. Pri nadzoru šole je Leopold Punčuh ugotovil, da sta bila pust in pepelnica leta 1922 pouka prosta dneva, kar ni bilo predpisano.

Izleti

Šolarji so 8. junija 1907 šli na izlet v Rakov Škocjan, ogledali so si jame, sledila je pogostitev s češnjami, sirom, svinjetino, vinom in kruhom. Potrebni denar za pogostitev je nabral Maks Domicelj. Maja 1909 je 54 učencev obiskalo Predjamo, na celodnevni izlet so se peljali z vozovi. Na Studenem so imeli izletniki obed in počitek. Z Rakeka so odšli ob osmih zjutraj, vrnili pa so se ob osmih zvečer. Junija 1913 si je 76 učencev ogledalo Postojnsko jamo. Leta 1914 je šola organizirala majnikov izlet na Otok, kjer so se udeležili svete maše, na Dolenjem Jezeru so imeli obed in malico.

Prva svetovna vojna, nabiralne akcije

28. julija 1914 je Avstro-Ogrska napovedala vojno Srbiji, 31. julija pa so razglasili »splošno mobilizacijo cele armade zaradi mobilizacije v Rusiji. 13. avgusta 1914 je obvestil angleški veleposlanik na Dunaju naše ministerstvo zunanjih del, da se Anglija smatra v vojnem stanju z avstrijsko-ogrsko monarhijo.« »Dne 23. maja 1915 je napovedala Italija naši državi vojsko.«

Na Rakeku je potekalo več nabiralnih akcij kot pomoč vojakom, vojnim sirotam, vdovam. Oktobra 1914 je šolsko vodstvo poslalo Okrajnemu šolskemu svetu zimska oblačila za vojake: 15 komadov snežnih oglavnic, 32 parov zapestnikov, 4 pare dokolenic in 2 para kolenic. Denar so darovali vaščani Rakeka na pobudo učiteljstva, izdelke so naredile deklice II. razreda. Prav tako so decembra poslali še 15 snežnih oglavnic, 5 kolenic, 4 dokolenice, 8 parov nogavic in 18 parov naročnik. Denar sta darovala županstvo Rakek in krajni šolski svet. Februarja 1915 so poslali še 500 komadov papirnatih podplatov. Nabirali so tudi darove za sirote in vdove padlih vojakov. »V obeh razredih se je nabralo 4 krone in 22 helerjev«. Aprila so zbirali predmete različnih kovin: iz bakra 112 kg, 178 kg iz medenine, 40 kg iz pocinkane pločevine, iz svinca 130 kg, skupaj 460 kg. »To nabiranje so izvršili šolski otroci, razdeljeni na posamezne oddelke, hitro in brezhibno, in so oddali predmete, pripeljane na ročnih vozičkih v določeno sobo kolodvorske hiše.«

Med letnimi počitnicami 1915 so učitelji in učenci za vojake nabirali robidove liste za čaj, ki so jih po večini sušili pri Bombaču. Šolsko vodstvo je oktobra poslalo 35 kg posušenih robidovih listov v Korneuburg. Oktobra 1915 so odposlali vojaška oblačila: 15 komadov snežnih oglavnic, 32 parov zapestnikov, 4 pare dokolenic in 2 para kolenic, denar so prispevali Rakovčani, izdelale pa so jih osnovnošolske deklice. V šolskem letu 1915/16 je Nabiralnica za naturalne darove v Ljubljani na šolo poslala 10 kg volne, učenke so izdelale

Vojska v slikah št. 78, 1915, razglednica je delo Maksima Gasparija, hrani KJUC.

35 parov nogavic in 19 parov dokolenic. Šolska mladina in učiteljstvo sta nabrala 294 kg volne, 7 kg kavčuka in 283 kg blaga iz platna in bombaža za vojake. O tem, kako hudo pomanjkanje je bilo, govori tudi podatek, da so 30. novembra 1916 na c. kr. notranje ministrstvo na Dunaj odposlali 59 kg 25 dag starega papirja.

V času vojne so po Rakeku večkrat pobirali tudi denar za vojne sirote, tako so v šolskem letu 1917/18 nabrali 176 kron 60 helerjev, za vojne grobove pa 181 kron 80 helerjev. Novembra 1917 so deželnemu šolskemu svetu poslali »26 zavojčkov in nekaj drugih daril za božič za naše vojake v vojni«. Ker so med prvo svetovno vojno vladali hudo pomanjkanje, lakota, draginja, so ljudje kar »z rujavim hroščem« hranili perutnino.

Konec 1. svetovne vojne, italijanska okupacija

Dne 29. oktobra 1918 »se je razpustila avstro-ogrska vojska, ki je stala na bojišču proti Italiji. Vsled naročila Krajevnega odbora na Rakeku in Okrajnega šolskega sveta je bil prekinjen šolski pouk od 6. novembra do preklica, ker se je preko Rakeka vračalo vojaštvo v veliki množini z bojišča proti domu.« Italijanska vojska je v začetku novembra 1918 najprej zasedla avstro-ogrsko ozemlje do črte, določene s tajnim londonskim paktom, nato pa jo je sredi novembra 1918 prekoračila in zasedla tudi del logaškega okraja, del Notranjske: Logatec, Ivanje selo, Unec, Rakek. Dne 13. novembra 1918 je na Rakek prišel prvi italijanski okupacijski oddelek, odrejena je bila oddaja orožja s strani prebivalstva, okupacijsko ozemlje so obdali z bodečo žico, prehod je bil brez dovoljenja prepovedan. Delo okrajnega šolskega sveta v Logatcu je prevzel italijanski krajevni civilni komisariat v Logatcu. Italijani so Rakek zapustili 26. februarja 1921, »umaknili so se do podanka Javornika ter zasedli črto prav blizu naše vasi«, tako je tudi Rakek postal kraj v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, Cerknica pa je končno imela prost dostop do življenjsko pomembne železniške postaje Rakek.

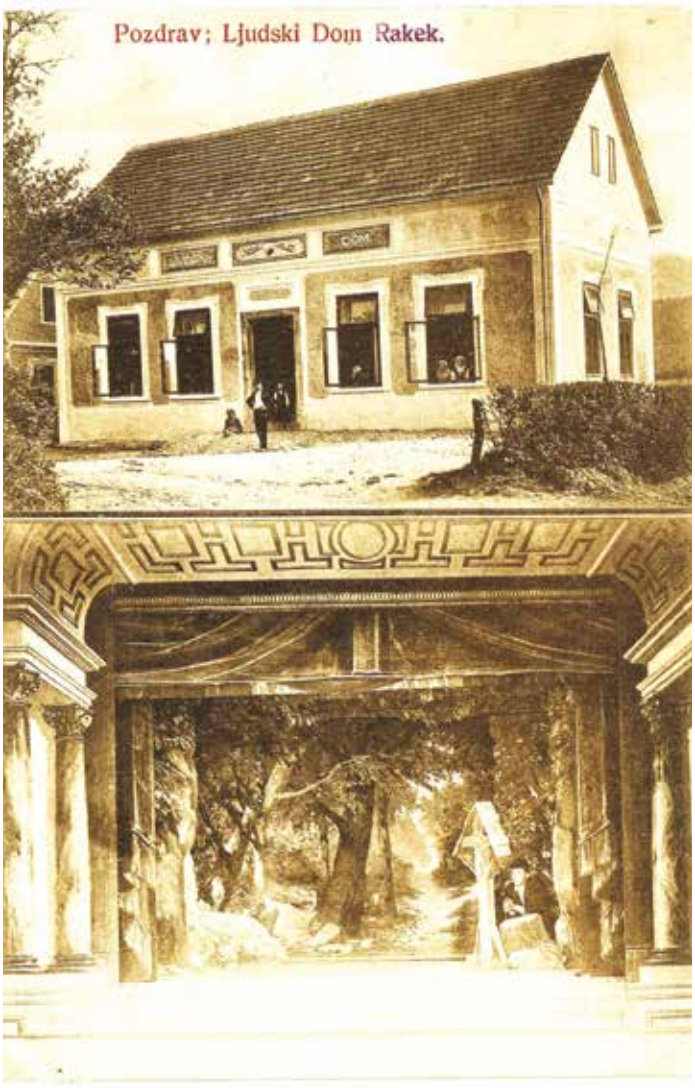

Ljudski dom Rakek, razglednica odposlana 1915, hrani KJUC.

Praznovanja

Šola je praznovala šestdesetletnico cesarjevega vladanja, zato so 1. decembra 1908 okrasili vežo in šolsko sobo z zelenjem, cesarjevo sliko je krasil lep venec iz bršljana in smrekovih vejic. Naslednji dan so se udeležili slovesne svete maše, po njej so se zbrali v učilnici, kjer je imel nadučitelj govor, učenci pa so deklamirali in uprizorili nekaj prizorov iz cesarjevega življenja. Šolarji so dobili knjižico Iz življenja našega cesarja. Popoldne so učence pogostili s klobaso, kruhom in kozarcem vina.

Aprila 1913 so praznovali 200-letnico pragmatične sankcije, ki je določala, da avstrijski prestol in vladarski položaj lahko zasedejo tudi ženske, ne samo moški.

26. februarja 1921 je italijanska vojska zapustila Rakek. Ta dan ni bilo pouka, učenci in učiteljstvo so na kolodvoru pričakali slavnostni vlak iz Ljubljane. Vsa vas je bila v zastavah, prevladovalo je praznično vzdušje.

Junija 1922 je šola skupaj s podružnico Jugoslovanske matice v rakovškem ljudskem domu priredila slavnostno akademijo ob poroki kralja Aleksandra I. Po končani akademiji se je šolska mladina z zastavicami in baklami udeležila sprevoda po vasi, veselo so vzklikali kraljevemu paru. »Sprevod se je zaključil pred poslopjem županovem. Rakek je bil ves v zastavah in na hribu Srnjak je gorel mogočen kres.«

V pravilniku o praznovanju državnih praznikov z dne 19. december 1922 so bili navedeni naslednji prazniki: 1. december, ujedinjenje, 17. december, rojstni dan kralja Aleksandra, 24. maj, sv. Ciril in Metod, 28. junij, Vidov dan, v šoli naj se praznuje tudi sv. Alojzija.

Praznik ujedinjenja so praznovali kar dva dni: 30. novembra 1922, na Srnjaku je gorel kres, ob njem je šolska mladina prepevala domoljubne pesmi, 1. decembra 1922 so se udeležili svete maše, nato pa so slovesnost nadaljevali v lepo okrašenem razredu. Najprej je spregovoril nadučitelj, učenci so peli in recitirali, na koncu so skupaj zapeli himno Bože pravde.

Viri in literatura
1. Domoznanski oddelek Knjižnice Jožeta Udoviča Cerknica, fototeka.
2. Imenik šolskih oblastev, osnovnih, meščanskih in srednjih šol ter učiteljstva v Sloveniji, 1921.
3. Perko, F.: Vasi v objemu železnice, 2008.
4. Ribičič, J.: Izvleček iz šolske kronike, nedatirano, hrani ZAL.
5. Troha, N.: Ustvarjanje meje z Italijo in vloga popisov prebivalstva, v: Ustvarjanje slovensko-hrvaške meje, 2018, str. 165–166.
6. Vodovod – Cerknica–Rakek–Unec ... 1910–1911, hrani KJUC.
7. Zapisnik po okrajnem šolskem nadzorniku, 7. april 1922, hrani ZAL.
8. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Šolska kronika od 1901/02 do 1932/33.

Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Rakek (1922–1940), 3. del

Josip Ribičič, šolnik, kulturni delavec, literarni ustvarjalec, urednik, je bil za nadučitelja imenovan oktobra 1924, šolo je vodil do novembra 1929. Za njim je upraviteljstvo prevzel Josip Šuštaršič in bil na tem mestu do leta 1939. Septembra 1926 se je osnovna šola razširila v petrazrednico, oktobra 1926 so odprli meščansko šolo, septembra 1935 pa šolsko polikliniko.

Zgradba, elektrika

Rakovški občinski svet se je obvezal, da bodo sezidali novo stavbo za osnovno in meščansko šolo, zato je ministrstvo prosvete dovolilo odprtje meščanske šole v poslopju osnovne šole. Ko se je leta 1926 odprla meščanska šola, sta se obe šoli znašli v prostorskih težavah.

V šolskem letu 1927/28 »se je zahodna polovica šolskega poslopja o počitnicah predelala tako, da se je iz stanovanj učiteljic izdelala ena učna soba v pritličju, iz pisarne v 1. nadstropju in provizorične šolske sobe pa druga. Iz kleti v stanovanju učiteljic pa so se izdelale ena pisarna, ena zbornica in en kabinet. Na mestu ›občinskega hleva‹ se je sezidala stanovanjska hiša za šolskega upravitelja in za ravnatelja meščanske šole.«

V šolskem letu 1928/29 so deloma obnovili in preuredili šolsko poslopje. »Za zgradbo novega šolskega poslopja, ki je še vedno v projektu, se je občinski odbor odločil, da bo v vsakoletni proračun prispeval 100.000 din v poseben fond. Krajevni šolski odbor Rakek je 28. oktobra 1930 sklenil, da naj se zgradi eno šolo za vso občino, vendar se Krajevni šolski odbor Unec s tem ni strinjal. Na podstrešju so poleg stanovanja postrežnice uredili kabinet za učila. »V avgustu leta 1933 se je vršila slovesna otvoritev elektrike.« Novembra 1933 so napeljali elektriko v hišo obeh upraviteljev, avgusta 1934 pa še v pisarne in hodnike šolskega poslopja. Med počitnicami so v šolskem letu 1934/35 obnovili fasado, prebarvali vsa okna in vrata, po vseh sobah so napeljali elektriko, naredili nova glavna vrata in stopnišče pred vhodom, šolsko poslopje je dobilo dva napisa Državna narodna šola na Rakeku ter Državna mešč. šola M. Vilharja. V šolskem letu 1935/36 je bilo ob zunanji steni drvarnice narejeno »betonirano smetišče«, na učiteljski hiši so naredili dva nova dimnika. Zaradi stalnega pomanjkanja vode so meseca maja 1937 naredili nov priključek na glavno vodovodno cev, ki je bila speljana nad šolskim poslopjem. Nabavili so 21 novih klopi s ploščami iz hrastovega lesa. Maja 1939 je bila organizirana razprava za določitev stavbišča in stavbnega programa, na podlagi tega je bila izdana odločba, ki je potrjevala izbiro in program. »Nadaljnja akcija za graditev poslopja je odvisna od denarnih virov.« Julija 1939 so na šoli popravili strelovod, v šolskem letu 1938/39 so nabavili tudi 20 novih klopi.

Meščanska šola (1926–1945)

Na pobudo nadučitelja Josipa Ribičiča se je občinstvo na Rakeku začelo zanimati za meščansko šolo. Delo za ustanovitev šole so predali pripravljalnemu odboru, ki ga je

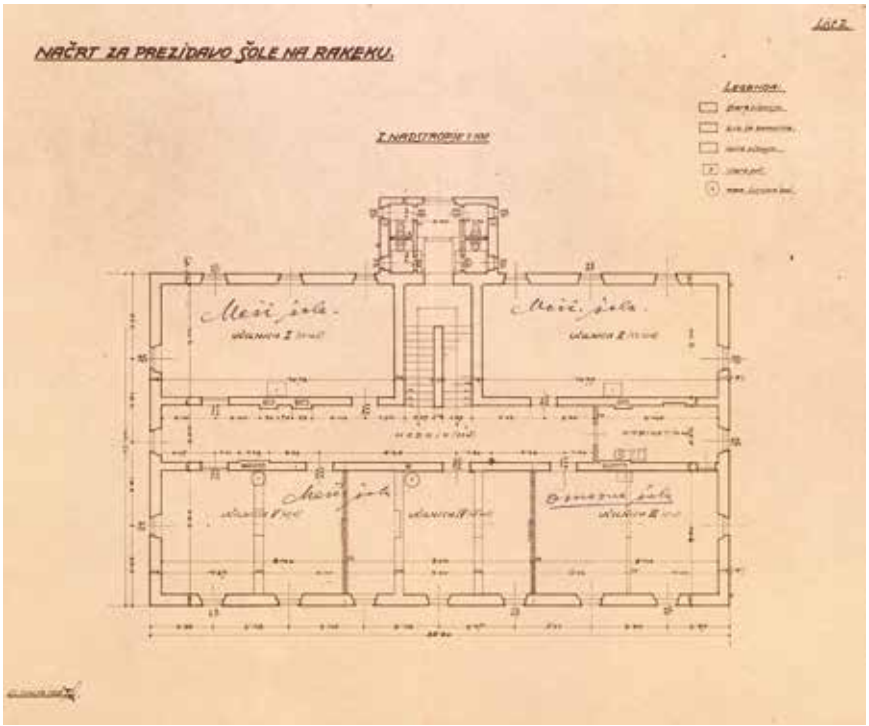

Načrt za prezidavo šole na Rakeku, I. nadstropje, junij 1928, hrani Slovenski šolski muzej (SŠM).

Na pročelju napis: Državna narodna šola – Rakek, Državna mešč. šola M. Vilharja, hrani SŠM.

vodil Fr. Gornik. Meščansko šolo so odprli 15. oktobra 1926, ob ustanovitvi je imela en razred.

Josip Ribičič je zapisal: »Začasno je ta šola nastanjena v prostorih osnovne, ki se je v to svrho v letu 1928/29 preuredila, kakor kažejo priloženi načrti. To stanje bo trajalo približno šest let, da zbere občina vire za zidanje nove meščanske in osnovne šole«. Za šolsko leto 1930/31 so navedli, da je v prostorih osnovne šole še vedno nastanjena štirirazredna meščanska šola ter da bi bilo treba sezidati novo šolsko poslopje. Zaradi gospodarske krize in pomanjkanja denarja so se novi prostori čedalje bolj oddaljevali.

Krajni šolski svet, Krajevni šolski odbor

Leta 1923 so bili v Krajni šolski svet imenovani: za predsednika **Janko Mlakar**, posestnik in gostilničar, za podpredsednika **Ludvik Demšar**, posestnik in mesar, za odbornike pa: **Jurij Janež**, posestnik, **Anton Juvančič**, posestnik, **Ernest Jeras**, postajenačelnik, **Dragotin Česnik**, nadučitelj, **Jože Juvanec**, dekan v Cerknici, zastopnik cerkve.

V Krajevni šolski odbor, ki je bil konstituiran 1. maja 1928, so bili imenovani: predsednik odbora **J. Juvančič**, blagajnik **Ludvik Demšar**, zapisnikar J. Ribičič, odborniki: Janko Mlakar, **And. Pirc, Tone Gaspari** in **A. Perko**.

V šolskem letu 1933/34 so bili v Krajevni šolski odbor imenovani: predsednik je postal **Franc Tavčar**, špediter, poslovodja **Jože Šuštaršič**, šolski upravitelj, blagajnik **Janko Vivoda**, krojač, odborniki pa so bili: Tone Gaspari, upravitelj meščanske šole, **Ivan Godeša**, posestnik, **Franc Bizjak**, načelnik postaje, Janko Mlakar, gostilničar, in **Anton Urbič**, železničar.

Učiteljstvo, veroučitelji, šolski nadzorniki

V šolskem letu 1922/23 so poučevali: **Dragotin Česnik**, nadučitelj, razrednik II. razreda; začasni učitelj **Oton Fettich Frankheim** je bil z odlokom 15. septembra 1922 premeščen v Kočevje; stalna učiteljica brez stalnega mesta **Josipina Kobal**, rojena 1891 – navedba v novembrskih Slivniških pogledih o upokojitvi maja 1922 je bila napačna –, je bila z dovoljenjem višjega šolskega sveta ponovno imenovana iz Črenšovcev na rakovško šolo in začela poučevati 14. septembra 1922 kot razredna učiteljica IV. razreda in deške ponavljalne šole; **Ernestina Likar Gospodarič**, razredničarka I. razreda, je poučevala tudi ženska ročna dela v II. razredu; **Marija Lachainer**, razredničarka III. razreda in dekliške ponavljalne šole. Ker se je nadučitelj Dragotin Česnik upokojil, je bil na njegovo mesto oktobra 1924 imenovan **Josip Ribičič** (1886–1969), prej učitelj v Trstu, pisatelj, dramatik, urednik, njegovi zapisi v šolski kroniki pa so nenavadno skopi. V brošuri, ki je izšla v zbirki Obrazi, so zapisali, »da mu po obisku v matični domovini fašistične oblasti, z izgovorom, da ni italijanski državljan, niso dovolile vrniti se v Trst, tako je dobil službo učitelja na Rakeku ...« **Josipina Milavec** iz Planine je bila za učiteljico imenovana 20. novembra 1924. V šolskem letu 1924/25 je začela poučevati **Roza Ribičič** iz Trsta. Ker je Ernestina Likar Gospodarič težko zbolela, jo je nadomeščala **Mara Samsa** iz Kačje vasi, leta 1927 je bila prestavljena k Svetemu Duhu na Bloke. Josip Ribičič je bil z 10. novembrom 1929 premeščen v Ljubljano, Roza Ribičič pa z 10. januarjem 1930 v Zgornjo Šiško. Na mesto nadučitelja je prišel **Fran Cibic** iz Čateža ob Savi, s 3. majem 1930 je bil razrešen in imenovan na Muto. Do prihoda novega šolskega upravitelja je vodenje šole prevzela Josipina Kobal. 13. junija 1930 je bil za upravitelja imenovan **Josip Šuštaršič**, učitelj iz Cerknice. **Katarina Punčuh** je bila s šestrazredne šole v Dolenjem Logatcu z novembrom 1929 premeščena na Rakek, z novembrom 1930 pa ponovno imenovana na logaško šolo; na Rakek pa je tedaj prišla **Matilda Herman Maselj**, premeščena iz Dobrepolja. Med šolskim letom 1931/32 je Josipina Milavec odšla na Unec, na njeno mesto je prišla **Ana Rojec Berce**. Zaradi premestitve se je decembra 1939 poslovil nadučitelj Josip Šuštaršič, voditeljsko delo je spet začasno prevzela Josipina Kobal.

Josip Ribičič, nadučitelj na rakovški šoli, portret Maksima Gasparija, vir: brošura Josip Ribičič

Josip Košiček je poučeval verouk od septembra 1922 do februarja 1923, nato **Josip Juvanec** od marca 1923 do konca šolskega leta. V šolskem letu 1927/28 ga je poučeval **Franc Kirar**, prav tako v šolskih letih 1930/31, 1931/32, od 1932/33 do 1934/35 je nauk o veri in morali poučeval **Anton Kovačič**, kaplan iz Cerknice, od 1935/36 do marca 1939 **Franc Urbanec**, potem od aprila **Franc Novak**, prvi rakovški župnik.

»Člani Krajevnega šolskega odbora, kum in kumice ter učiteljstvo«, 1937, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL).

Šolo so nadzorovali naslednji šolski nadzorniki: **Leopold Punčuh, Fran Mravljak, Fortunant Lužar, Karol Štravs, Matej Mikuž.**

Učenci, pouk, bolezni, razno

Kot običajno je bil začetek šolskega leta vsakdanje šole meseca septembra s šolsko sveto mašo, šolsko leto pa se je zaključilo 28. junija na Vidov dan.

Na začetku šolskega leta 1923/24 se je med šolsko mladino pojavil »dušljivi kašelj«. Zaradi velikega števila obolelih otrok je Okrajni šolski svet prekinil pouk od 20. oktobra do 1. decembra 1923.

Ob razširitvi šole so v šolsko kroniko zabeležili: »Z ozirom na važnost postojanke obmejne postaje Rakek se je šola s 1. septembrom 1926 razširila v petrazrednico.«

S šolskim letom 1925/26 so od III. razreda dalje vpeljali rokotvorni pouk, ki je imel lepe uspehe. Rokotvorni pouk se je poučeval tudi v šolskem letu 1926/27, za to so uporabljali sobo v pritličju, v naslednjem šolskem letu pa sobo na podstrešju.

Šolsko leto	Število vpisanih učencev
1922/23	/
1923/24	/
1924/25	136
1925/26	120
1926/27	103
1927/28	100
1928/29	/
1929/30	119
1930/31	120
1931/32	144
1932/33	150
1933/34	162
1934/35	174
1935/36	190
1936/37	195
1937/38	194
1938/39	190
1939/40	196

Vir: Šolska kronika,
/ pomeni, da ni podatka.

V šolskem letu 1927/28 se je moral zaradi odprtja drugega razreda meščanske šole tudi pouk v tretjem razredu osnovne šole organizirati popoldne.

Zaradi novih zdravstvenih predpisov so bili 12. in 18. maja 1932 zdravniško pregledani vsi šolarji in učiteljstvo. Pregled je opravil zdravnik **Stanko Pušenjak** iz Cerknice.

V šolskem letu 1933/34 je bil obisk pouka zadovoljiv, »neupravičenih je bilo le nekaj zamud, izvirajočih iz tihotapstva. Precej se je namreč razpasla navada, da prenašajo tudi otroci preko meje meso, moko in druga živila. Ker so otroci pri tem zanemarjali pouk in ker tihotapstvo iz vzgojnih ozirov ni priporočljivo za mladino, je učiteljski zbor tihotapstvo zabranil.« V naslednjem šolskem letu je tihotapstvo nekoliko ponehalo, »menda vsled padca lire«.

Ker se je med šolarji hitro širil mumps, je šolski zdravnik **Drago Pintar** odredil, da od 14. do 21. oktobra 1938 ni bilo pouka.

Uspešne Ribičičeve mladinske igre

V šolsko kroniko za leto 1924/25 je Ribičič zapisal: »Tekom šolskega leta (marca in aprila) sta se uprizorili na Rakeku in v Cerknici ter v Logatcu dve igri (Škrati in V kraljestvu palčkov), ki sta donesli toliko gmotnega uspeha, da si je šola s posojilom v znesku 5000 din nabavila klavir. Od te vsote se je plačalo 2000 din na račun posojila ter nabavilo šolsko garderobo za znesek 1900 din. Z ostankom 1200 din je dajala šola revnim učencem brezplačno vse šolske potrebščine vse leto.«

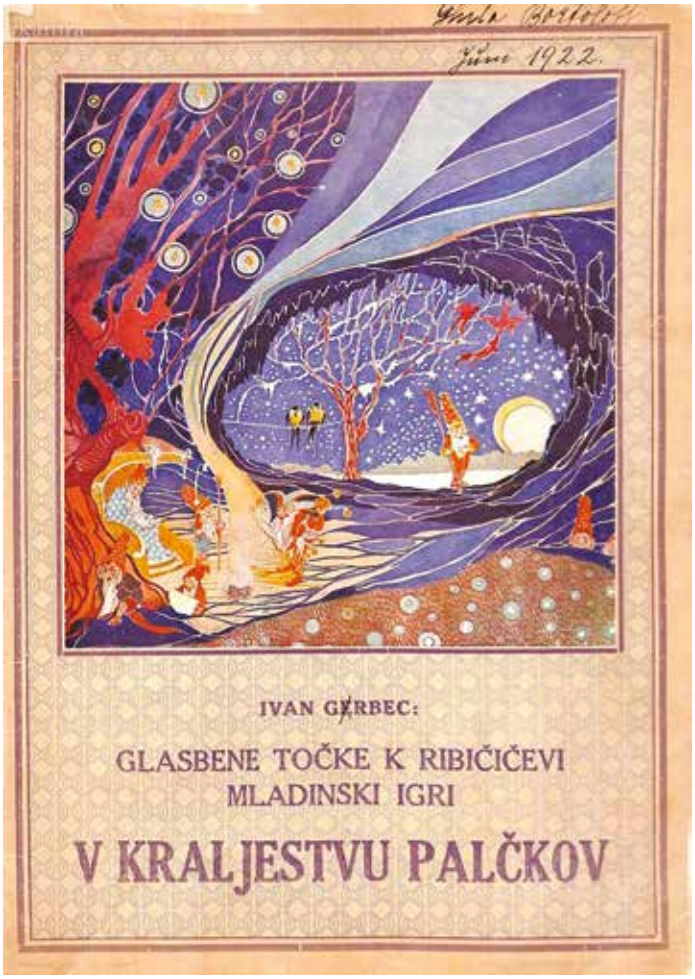

Naslovnica knjige V kraljestvu palčkov iz leta 1922 z ilustracijami Avgusta Černigoja, vir: Kamra

Marca 1926 so otroci dvakrat zaigrali igrico Kraljica palčkov, pridobili so 2625 din, od tega je bilo za šolske potrebščine namenjenih 1125 din, za povračilo dolga za nabavo klavirja pa 1500 din. V šolskem letu 1926/27 so šolski otroci uprizorili malo pustno zabavo s petjem in igro J. Ribičiča V pustni noči, ki je uspela in prinesla 1000 din čistega dobička, kar so porabili za odplačilo klavirja. V šolskem letu 1927/28 so učenci uprizorili Ribičičevo mladinsko igro Vrabci, ki je doživela velik uspeh. Odplačali so dolg za klavir, vsi učenci so za Miklavža prejeli zvezke in druge potrebščine v vrednosti 850 din.

Izleti

Junija 1923 so šli na Slivnico prek Begunj, vračali so se po drugi strani prek Grahovega, popoldne so se združili z učenci prvega razreda, ki so se vračali s Cerkniškega jezera. V Cerknici so dobili kruh, belo kavo in pokalice. Maja 1924 so šli učenci od drugega do četrtega razreda v Loško dolino, z Rakeka so se odpeljali do vznožja Križne gore na štirih vozovih, nato so šli peš. Ogledali so si božjepotno cerkev. Vračali so se prek Podloža in Loža v Stari trg, kjer so imeli v gostilni pri Benčini skupen obed. »Popoldne so si otroci ogledali še starodavni grad snežniški ter se potem po drugi cesti okrog Cerkniškega jezera vrnili nazaj na Rakek.« Vožnjo z vozovi so brezplačno podarili: **Ludvik Demšar, Josip Terpin** in **Maks Domicelj**. Maja 1926 so organizirali šolski izlet v Borovnico, mimo Pekla do Pokojišča in nazaj. Junija 1932 so šli učenci, učiteljstvo ter nekateri starši na izlet na Cerkniško jezero.

Praznovanja, dogodki

Na šoli so praznovali: 1. december kot dan zedinjenja (ujedinjenja) Srbov, Hrvatov in Slovencev, 17. december, imendan kralja Aleksandra, 24. maj praznik Cirila in Metoda, 28. junij Vidov dan, praznik sv. Alojzija. V šolskem letu 1922/23 so obeležili tudi deseto obletnico bitke pri Kumanovem, šestdeseto obletnico smrti Antona Martina Slomška.

Februarja 1923 je šola skupaj z Jugoslovansko matico, Orjuno in gasilskim društvom praznovala drugo obletnico osvobojenja italijanske zasedbe. Sprehodili so se po vasi z godbo na čelu. Na kolodvoru je imel govor železniški uradnik Černe, šolska mladina je zapela »Bože pravde«. Zvečer sta bila kres na Srnjaku in koncert v gostilniških prostorih pri Ševarju. Naslednji dan je bilo ožje praznovanje tudi v šoli, šolarjem so razdelili patriotične knjižice, dar rakovških rodoljubov.

16. avgusta 1931 so obeležili desetletnico vladanja kralja Aleksandra I. Po slovesni sveti maši je bil obhod z godbo, ki ga je odprla osnovnošolska mladina. Povorka je šla izpred cerkve do šole in nato do gasilskega doma. Po slavnostni občinski seji je šolski upravitelj navzočim obrazložil zgodovinski pomen slovesnosti.

Zaradi smrti kralja Aleksandra I. je 16. oktobra 1934 potekala žalna slovesnost, prav tako 18. oktobra ob priliki pogreba. Prebivalstvo občine Rakek se je zbralo v sokolskem domu pri svečani žalni slovesnosti, govor je imel šolski upravitelj. V šoli so učenci narodne šole napravili spominski oltarček.

17. oktobra 1937 so na Rakeku pred železniško postajo odkrili spomenik kralja Aleksandra I., mogočna kraljeva postava v nadnaravni velikosti je bila delo kiparja **Ivana Sajovica**. Pri odkritju so bili navzoči številni pomembni gostje, med prvimi zastopnik Nj. Veličanstva kralja divizijski general **Lazar Tonić**, ban dravske banovine **dr. Marko Natlačen**, ljubljanski župan **dr. Juro Adlešič**, direktor slovenskih železnic **dr. Aleksander Fatur**, francoski konzul **Remerand** ... Odkritja se je udeležila tudi šolska mladina, ki je k spomeniku položila venec. Med drugimi je imel govor tudi **Tone Gaspari**, tajnik spomeniškega odbora, ravnatelj meščanske šole.

»Majniški izlet vseh razredov k Cerkniškem jezeru«, 1932, hrani ZAL.

Razvitje prapora Orjune leta 1923, hrani Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica (KJUC).

30. oktobra 1938 je bila slovesna posvetitev nove cerkve, »zgrajena po načrtih arhitekta Plečnika, ki je pri novi cerkvi ohranil tudi del stare cerkvice. Šolska mladina se je udeležila sprejema škofa Rožmana pred novo cerkvijo.«

Šolska poliklinika

Občinski odbor je avgusta 1934 odobril ustanovitev šolske poliklinike, zato so prenovili dve sobi v pritličju šole. Zastopnik Higienskega zavoda je zatrdil, da bo poliklinika dobila stalno zdravniško sestro in enkrat tedensko zdravnika iz Ljubljane. Za stanovanje šolske sestre so preuredili sobo poleg ostalih prostorov šolske poliklinike, nabavili so tudi potrebni inventar. Šolsko polikliniko so odprli 20. septembra 1935. Nameščena zaščitna sestra je bila na razpolago otrokom vsak dan, vsak petek pa je iz Ljubljane prihajala dr. Kuraltova, šolska zdravnica, ki je ordinirala cel dan. V tekočem šolskem letu je ambulanto obiskalo 121 otrok, kar pomeni 63 % vseh šoloobiskujočih otrok. V šolskem letu 1936/37 je šolska sestra delo opravljala tudi na cerkniški šoli. Proti

koncu šolskega leta je vodstvo poliklinike prevzel dr. Drago Pintar, zdravnik iz Cerknice. Šolska poliklinika je spremenila ime v Zdravstveni dom Rakek, v šolskem letu 1938/39 je posloval dvakrat tedensko. Avgusta 1939 so zaščitno sestro, službovala je od ustanovitve, premestili v Trbovlje. Šola je skupaj z občino zaprosila za stalno zaščitno sestro, saj je bila »samo dvakratna tedenska ordinacija za zdravstveno zaščito otrok nezadostna«, vendar niso bili uspešni.

Spomenik kralja Aleksandra I., hrani KJUC.

Šolski vrt

Za celovito ureditev šolskega vrta je vedno primanjkovalo finančnih sredstev. Julija 1931 je bil na šolski vrt napeljan vodovod. V šolskem letu 1933/34 so nekaj cvetličnih gredic ogradili z betonom. Kljub novi ograji na severni strani vrta pa je zajec čez zimo uničil vsa pritlična drevesa, vsajena leta 1930. V šolskem letu 1934/35 je bil odstranjen stari čebelnjak, na istem mestu so postavili novega za osem panjev. Spomladi leta 1936 so odstranili nekaj starih dreves, iz šolske drevesnice so učenci dobili 100 orehovih sadik. V šolskem letu 1937/38 so s sredine vrta odstranili okrasno grmičevje in ga nadomestili z okroglo cvetlično gredo. Uredili so prostor pri čebelnjaku.

Pogozdovanje na šolski gmajni

Spomladi leta 1934 so učenci pogozdovali šolsko gmajno. V šolskem letu 1934/35 so posadili 3000 smrekovih drevesc. Gmajna naj bi se imenovala »Aleksandrov gaj«. Aprila 1936 so na šolski gmajni posadili 700 smrekovih sadik, občina pa 3000 sadik. Na dečji dan leta 1938 so učenci I. razreda višje ljudske šole posadili 400 smrekovih sadik. 1. maja 1939 so posadili 400 smrekovih sadik. Na šolskem vrtu so uredili malo gozdno drevesnico, kjer so posejali smrekova semena. 22. aprila 1940 so učenci IV. in V. oddelka pod vodstvom razredničark posadili 400 smrekovih sadik.

Učiteljska in šolarska knjižnica

Učiteljska knjižnica je v šolskem letu 1922/23 štela 449 knjig, šolarska pa 198 knjig. 81 učencev si je v tekočem šolskem letu izposodilo 428 knjig. Za šolsko knjižnico je skrbela Marija Lachainer, za učiteljsko pa Josipina Kobal. V šolskem letu 1923/24 je imela šolska knjižnica 203 knjige, učiteljska pa 456, 75 učencev si je izposodilo 504 knjige. Šolarsko knjižnico je v letu 1936/37 vodila Milavčeva, učiteljsko in naročnike mladinskih listov pa Josip Šuštaršič.

»Otroci I. razreda višje narodne šole pri pouku na šolskem vrtu«, šolsko leto 1932/33, hrani ZAL.

Literatura in viri:
1. Domoznanski oddelek Knjižnice Jožeta Udoviča Cerknica (KJUC), fototeka
2. Odkritje spomenika Velikemu kralju na Rakeku, v: Jutro, 18. oktober 1937, št. 42, str. 1
3. Ribičič, J.: Izvleček iz šolske kronike, nedatirano, hrani ZAL
4. Slovenski šolski muzej (SŠM), fototeka
5. Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini 1934
6. Šircelj, M: Josip Ribičič, 1986
7. Šolski list, Državna mešana osnovna šola na Rakeku, 1929–1936, SŠM
8. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Šolska kronika od 1922/23 do 1939/40

Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Rakek (1940–1945), 4. del

Zaradi zasedbe šole, požiga in drugih vojnih dogodkov je šolski pouk potekal tudi v zasebnih hišah. Nadučitelj Bogomir Brejc je bil najprej odpeljan v italijansko taborišče, decembra 1944 pa ponovno aretiran ter poslan na delo v Nemčijo.

V šolski kroniki so o začetku vojne zapisali: »Dne 6. aprila 1941, na cvetno nedeljo, je nemško letalstvo bombardiralo Beograd, glavno mesto Kraljevine Jugoslavije. S tem se je pričela vojna med Kraljevino Jugoslavijo in silami osi Berlin-Rim. Na veliki četrtek je od 1h do 3h popoldne italijansko topništvo obstreljevalo Rakek, vendar večje gmotne škode ni bilo. Jugoslovansko vojaštvo je razrušilo oba železniška mostova. Dne 18. aprila 1941 so prenehale sovražnosti med jugoslovansko armado in silami osi. Kraljevina Jugoslavija je razpadla, vlada s kraljem Petrom II. je odšla v inozemstvo, tuje armade so pa državo zasedle.«

Na veliki petek, 11. aprila 1941, je prišla ob treh popoldne pred šolo prva italijanska patrulja. Italijanski okupator je zasedeno ozemlje že 3. maja 1941 priključil Italiji kot Ljubljansko pokrajino, katere del je bila tudi Notranjska. Junija 1941 so bili na občini zamenjani žigi, uvedene dvojezične javne listine in dvojezični javni napisi. Na Rakeku so izdali ukaz, da je treba takoj odstraniti kip kralja Aleksandra. Italijanska vojska je kraj obdala z žico.

Šola je delovala naprej s predvojnimi učitelji, italijanščino so uvedli kot neobvezen predmet. Vsaki šoli je bil dodeljen učitelj – fašist, ki naj bi poučeval italijanščino in hkrati vzgajal mladino v fašističnem duhu ter jo pridobival za mladinsko organizacijo GILL (Giuventu Italiana del Littorio di Lubiana – Italijanska liktorska mladina Ljubljane).

Zgradba, zasedba, selitev šole v zasebne hiše

Če bi rakovška šolska zgradba lahko spregovorila, bi bili zapisniki in šolske kronike le bled odsev resničnega dogajanja. V dopisu, ki ga je Okrajno glavarstvo Logatec 9. aprila 1942 naslovilo na upravitelja Ljudske šole Rakek, so zapisali, da se po dogovoru med Visokim komisariatom v Ljubljani in vojaškim poveljstvom začasno odstopi vse prostore v poslopju ljudske in meščanske šole vojaški oblasti. Ukazali so, naj se pouk prekine s 13. aprilom, zato da bodo lahko do 15. aprila izpraznili vse prostore. Šolski inventar, učila naj pospravijo na podstrešje šolskega poslopja, ki naj ga zaklenejo s ključem in z žabico. V predajnem zapisniku naj se navede, da podstrešje ostane na razpolago obema šolama ter se mu priloži en izvod inventarja in seznam ostalega materiala, ki bo shranjen na podstrešju, za vsako sobo naj navedejo vse nepremične reči: peč, električna napeljava itd. Vojaštvo je prostore zasedlo 16. aprila 1942.

Tako je torej od srede aprila 1942 do septembra 1943 šolsko zgradbo zasedlo italijansko vojaštvo in stavbo

Dvojezični občinski žig, italijanska okupacija

Dvojezični žig šole, italijanska okupacija

Poštni žig, 25. 6. 1943, italijanska okupacija

Dvojezični žig šole, nemška okupacija

La conduttura Telettrica e nelle scuole intiera in buon stato, così anche l'acquedotto e la canalizzazione.

Agli imprenditori sono consegnate le chiavi delle porte No. 1, 2, 3, così anche le chiavi d'uno e d'altro portone.

L'edificio appartenente all'economia

Il comando militare ha accettato anche tre spezi pianterreni dell'edificio economica, il quale si trova dietro alla scuola.

Le lastre nelle finestre sono intiere. Il secondo spezio e vuoto, nel terzo si trova 7000 kg di carbone. Le finestre sono senza lastre. Le chiavi di tutti tre spezi sono consegnate agli imprenditori.

L'edifizio hanno consegnato : Stavbo sta oddala :

L'edifizio hanno preso : Stavbo so prevzeli :

Električna napeljava je po vseh šoli v dobrem stanju, prav tako vodovod in kanalizacijo.

Prevzemnikom so izročeni ključi vrat sob št. 1, 2, 3, ... prav tako tudi ključa obeh vežnih vrat.

Gospodarsko poslopje :

Vojaško poveljstvo je prevzelo tudi tri pritlične prostore gospodarskega poslopja izza šole. V prvem prostoru se nahaja zidan kotel in krušna peč. Šipe v oknu so cele. Drugo prostor je prazen v v tretjem pa se nahaja 7000kg premoga. Šip v oknih ni. Ključi v vseh treh prostorov so izročeni prevzemnikom.

Rakek il. 13. aprila 1942 - XX

Zadnji del zapisnika o predaji šole italijanskemu okupatorju, 13. april 1942, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL).

popolnoma opustošilo. Po kapitulaciji Italije pa so v njej prenočevale razne skupine internirancev, ki so se vračale skozi Rakek iz italijanskih taborišč. Septembra 1943 je bila šolska stavba poškodovana zaradi obstreljevanja s topovi v bitkah med nemško vojsko in partizani. Poškodovan je bil zlasti severovzhodni del, kjer so bila stranišča. Popravila so trajala od oktobra 1943 do 23. februarja 1944. Popraviti in prekriti je bilo treba streho, preložiti vse peči, prebeliti prostore, popraviti stranišča in urediti vodovod. V zapisniku učiteljskega zbora ljudske šole na Rakeku z dne 25. februarja 1944 so navedli, »da so bila na stavbi razbita skoraj vsa stekla po oknih in vse to je bilo treba vsaj za silo nadomestiti. Tako imamo danes v vseh prostorih okna v redu, drugod smo si pa pomagali z deskami.« Med tem časom so morali za en mesec prenehati s popravili, saj je šolo zasedlo nemško vojaštvo. Popravila, ki jih je krila občina, so stala 62.000 lir. Stavbo so za silo pripravili za pouk.

Šolo so le nekaj dni po odprtju, v noči s 27. na 28. februar 1944, zažgali partizani, škoda na poslopju je znašala 3.000.000 lir, na inventarju pa pol milijona lir. Požara ponoči zaradi streljanja ni bilo mogoče gasiti, prav tako je bil rezervoar za vodo prazen. Šolska služkinja **Tončka Brezovšek** je na sestanku 28. februarja 1944, na katerem sta bila med drugimi prisotna tudi rakovški župan Leopold Mihevc in nadučitelj Bogomir Brejc, povedala, da jo je okoli polnoči zbudilo streljanje, ob pol dveh je zaslišala hojo v pritličju, kmalu zatem je opazila ogenj. Zgoreli so ji pohištvo in »par težkih čevljev«. Rešila se je skozi okno. V šolskih sobah je pogorel ves inventar, ker so bile vse sobe pripravljene na začetek pouka, upravnikova pisarna ni pogorela, zato so rešili, kar je bilo v njej. Delno so bili rešeni arhiv, zgorela so spričevala, krstni listi otrok, in knjige, če se niso pogubile ali drugače uničile ob reševanju in prevažanju v skladišče. Pouk je bil po tem dogodku ponovno po zasebnih hišah, pri Steržaju, Faturju, v stari Gabrenjevi hiši ter v Pirčevi in Bajtovi hiši.

V zapisniku učiteljskega zbora ljudske šole na Rakeku 20. marca 1945 so zabeležili: »Ker so sobo pri Pircu, kjer se je vršil pouk, zasedli domobranci, se je preselila šola k Bajtovim blizu cerkve. Sobo so prebelili, pribili ob zidu leseno naslonjalo in napeljali električno luč.«

Razglednica, odposlana 11. septembra 1940, hrani Knjižnica Jožeta Udoviča Cerknica (KJUC).

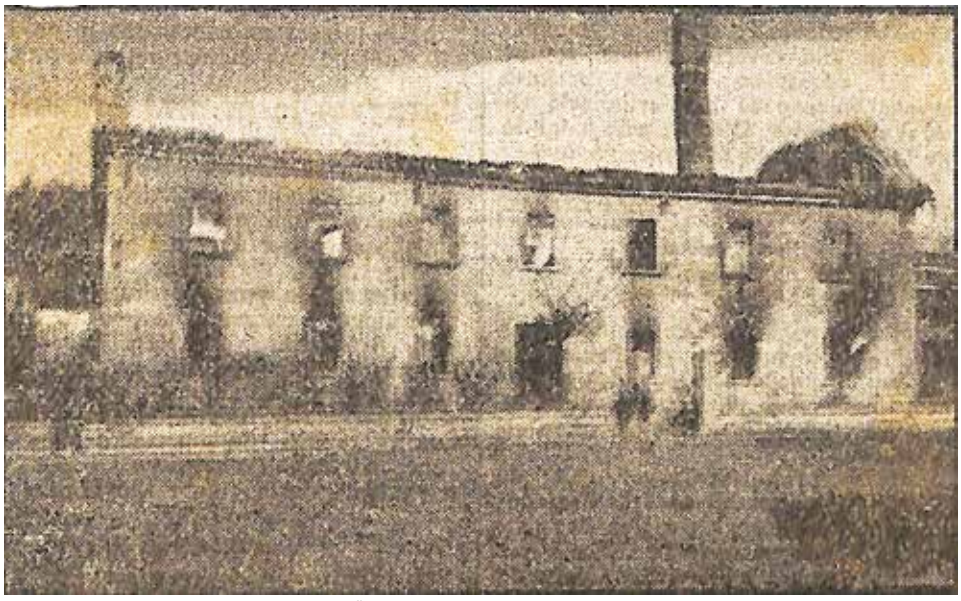
Požgana šola, izrezek iz časopisa v: arhiv Župnije Rakek

Učitelji

Na šoli so v šolskem letu 1940/41 poučevali: avgusta 1940 je bil na šolo iz Štrekljevca, srez Črnomelj, imenovan **Bogomir Brejc** (1908–1985), decembra 1940 je postal začasni šolski upravitelj. Poučevale so naslednje učiteljice: **Matilda Herman, Josipina Kobal, Ernestina Likar** in **Josipina Milavec**. Verouk je poučeval **Franc Novak**. Šolo je nadzoroval **Matej Mikuž** iz Logatca. 29. junija 1942 so italijanski vojaki v italijansko internacijo odpeljali nadučitelja Bogomirja Brejca. Upraviteljske posle je ponovno prevzela Josipina Kobal. Novembra 1942 je prišel na šolo **Adolf Prešeren**, učitelj iz Starega trga, »kamor se je zatekel pred Nemci iz Štajerske«. V šolskem letu 1943/44 se je iz italijanske internacije vrnil šolski upravitelj Bogomir Brejc in prevzel vodenje šole. 22. marca 1944 »je bila od domobrancev aretirana učiteljica Matilda Herman, odpeljali so jo v ljubljanske zapore in jo v parih mesecih izpustili«. Po izpustitvi je bila odpuščena. V začetku šolskega leta 1944/45 je bila na šolo dodeljena **Ana Šemrov**. Po njeni premestitvi na Unec je na šolo prišla **Jožefa Beričič** iz Begunj. Šolski upravitelj Bogomir Brejc je bil decembra 1944 ponovno aretiran ter poslan na delo v Nemčijo, od koder se je vrnil po koncu vojne,

potem je bil poslan v Tržič, da vzpostavi šolstvo v slovenskem jeziku. Tudi Adolfa Prešerna so odpeljali na prisilno delo v Nemčijo, po vojni je bil imenovan za šolskega nadzornika v Domžalah. Upraviteljske posle je prevzela Ernestina Likar. Po osvoboditvi so poučevali: šolska upraviteljica **Jelka Kutin**, Josipina Kobal, Erna Likar, šolski nadzornik **Jaka Konc** iz Cerknice.

Učenci, pouk

Dne 6. septembra 1940 so praznovali rojstni dan kralja Petra II., proslavili so tudi obletnico smrti Antona Martina Slomška, praznik sv. Save, Strossmayerjev dan. »Šolska mladina se je udeležila proslave stopanja na prestol kralja Petra II. z obhodom po Rakeku. Dne 27. marca 1941 se je kralj Peter II. odločil, da vzame oblast v svoje roke. Po vsej kraljevini Jugoslaviji se je ta zgodovinski trenutek proslavil z velikimi domoljubnimi manifestacijami.«

Šolsko leto 1940/41 se je začelo septembra s sveto mašo, ki so se je udeležili vsi učenci in učitelji, 15. aprila 1941 je italijanska vojska zasedla šolo, 23. aprila pa je vojaštvo zapustilo šolske prostore, šolo so temeljito očistili. 1. maja 1941 se je ponovno začel pouk, po nalogu oblasti je bil namreč prekinjen s 1. aprilom. Šolsko leto se je zaključilo 30. junija 1941 s sveto mašo in razdelitvijo spričeval. Učenci so v tem šolskem letu predelali predpisano učno snov, ker je bil pouk reden.

V šolskem letu 1941/42 se je pouk začel 4. novembra 1941 s skupno sveto mašo. Učenci so v tem šolskem letu predelali učno snov in uspehi so bili zadovoljivi, ker sta bila šolski pouk in obisk redna. V zapisniku krajevnega učiteljskega sveta so zapisali, da se je »27. januarja 1942 pričel sistematični pregled šolske mladine v tukajšnjem zdravstvenem domu. Prvi je bil pregledan 1. razred osnovne šole, potem pa vsak torek po en razred. Pri pregledih ni bilo ugotovljenih kakih posebnih bolezni, le zobovje otrok je precej okvarjeno. Učiteljstvo ni bilo zdravniško pregledano.« Pouk so zaključili 4. julija 1942.

Šolsko leto 1942/43 se je začelo 3. novembra 1942 s skupno sveto mašo. Ker je italijanska vojska zasedla šolo, je bil pouk v hiši Josipine Steržaj. »Šolski pouk je potekal z velikim trudom in požrtvovalnostjo, tako s strani učiteljstva, kakor s strani otrok.« Šolsko leto se je končalo 29. junija 1943 z mašo in razdelitvijo spričeval.

Šolsko leto 1943/44 se je zaradi vojnih dogodkov začelo šele 7. februarja 1944 s skupno sveto mašo. Ko je bila šola temeljito popravljena, se je pouk od Steržaja preselil nazaj v šolo dne 24. februarja 1944, toda le za tri dni, saj je bilo šolsko poslopje v noči s 27. na 28. februar požgano. Šola se je ponovno selila v zasebne hiše: dva razreda k Steržaju (Matevžu), dva k Faturju in eden v Gabrenjevo hišo. Šolsko leto so zaključili 30. junija 1944.

Šolsko leto 1944/45 so začeli novembra 1944. Pouk je nekaj časa potekal pri Francu Pircu, vsi razredi so se vrstili v eni sobi, pozneje pri Matiju Zalarju (Bajtovi).

Gabrenjeva hiša je večkrat postala šola, vir: Šolska kronika, hrani ZAL.

Pri Bajtovih je med drugo svetovno vojno nekaj časa potekal pouk, MH.

Tudi Steržajeva hiša je med drugo svetovno vojno odprla »šolska vrata«, MH.

Pouk je bil zelo nereden. V zapisnik učiteljskega zbora, ki je potekal marca 1945, so zapisali, »da učiteljstvo skrbi za to, da pridejo vsi predmeti vsak teden na vrsto. Iz lepopisa in risanja se dajejo domače naloge, zapoje se znane pesmi za presledek med enim in drugim predmetom, ročno delo se pregleduje.« 25. marca 1945 je šola organizirala »Materinsko proslavo« z deklamacijami, petjem in igrico »K mamici«. Prekinjeni pouk se je ponovno začel 1. junija in končal 14. julija 1945 s skupno sveto mašo in razdelitvijo spričeval.

Šolsko leto	Število vpisanih učencev
1940/41	178
1941/42	164
1942/43	150
1943/44	160*
1944/45	160*

Vir: Šolska kronika,
* podatek je približen

Šolska kuhinja GILL

Zapisi o šolski kuhinji GILL prinašajo zelo nasprotujoče si informacije. V Notranjskih listih II, izšli so leta 1981, je o GILL-u tale zapis: »Vodja fašistov na Rakeku je bil sprva F. Marchi, ki je poučeval v šoli in se trudil, da bi otroke pridobil za GILL. Samo v dveh primerih mu je to uspelo. Še zlasti močna odporna točka je bila meščanska šola.«

V šolski kroniki je o kuhinji naslednja zabeležka: »V šolskem letu 1941/42 je prišel na tukajšnjo meščansko šolo italijanski učitelj Marcchi, ki je skušal tudi na osnovni šoli uveljaviti svoj vpliv in ustanoviti mladinsko društvo GILL in šolsko kuhinjo. Vendar mu ni uspelo, ker se ni noben otrok na šoli vpisal v to organizacijo. V šolski kuhinji so otrokom delili brezplačna kosila, vendar je bil obisk tako slab, da so jo tekom zime zopet opustili.«

Januarja 1942 je šola v Poročilu o delovanju šolske kuhinje okrajnemu glavarstvu zapisala, da je kuhinja odprla svoja vrata 15. decembra 1941. V času božičnih počitnic zimska kuhinja ni delovala, ker so prostore urejali za smučarski tečaj GILL, zato je bilo ponovno odprtje 21. januarja 1942. Redno je dobivalo obed 54 učencev (podatek se ujema z objavo v »Italijanska liktorska mladina«), 24 iz ljudske šole in 30 iz meščanske. Sestavine za kuhinjo so kupovali pri domačih trgovcih. Ker zelenjave ni bilo, so uporabili kislo zelje. Sadje, jabolka in suhe fige so učenci dobivali redno, obroka sira pa ne, ker ga v kraju ni bilo. Stroški za enega učenci dnevno so znašali 1,57 lire, hrana dnevno 0,86 l, osebje 0,31 l, kurjava 0,40 l. Komanda GILL iz Ljubljane je zimski šolski kuhinji namenila 1000 lir.

Dogodek, obisk Graziolija 13. julija 1941

V knjigi Primorska šola na prepihu je navedeno, »da je vrhovni komisar Emilio Grazioli, nekdanji tržaški fašistični federale[,] menil, da je vprašanje Slovencev mogoče rešiti na tri načine: z njihovo likvidacijo, z deportacijo ali pa z asimilacijo«.

V časopisu Domovina in Kmetski list so o obisku Graziolija na Rakek poročali: »Rakek, ki se je slovesno pripravil na sprejem, je na cesti pred postajo pričakoval Eksc. Graziolija dolg špalir šolske mladine, ob katerem se je zbralo številno občinstvo z gasilci. Prav tako je bila zraven postrojena častna četa vojakov. Pozdrave sta najprej izrekla domači župan Andrej Modic in župnik Franc Novak. Na lični tribuni je nagovoril župan Ekscelenco Visokega Komisarja ter [se] mu v imenu ljudstva zahvalil za vse ukrepe, ki jih je po navodilih Duceja izvedel v blagor prebivalstva.«

Notranjski listi II so prinesli nekoliko drugačen opis takratnega dogodka: »13. julija 1941 sta na Rakeku Graziolija pozdravila župnik Franc Novak in župan Leo Mihevc (!). Sprejem je bil kratek in hladen. Ni bilo ne godbe ne petja. Mladina je z zastavicami čakala kot vkopana. Tudi udeležba prebivalstva je bila manjša kot v Cerknici.«

Dogodek v šolski kroniki ni omenjen. Erna Likar je zapisala le: »Pričujoči podatki, ki jih bom tukaj zabeležila, so torej le nekak splošen pregled te dobe, zapisan bolj po spominu, kakor po točnih beležkah, katerih tedaj, samo kot učiteljica, nisem vodila.«

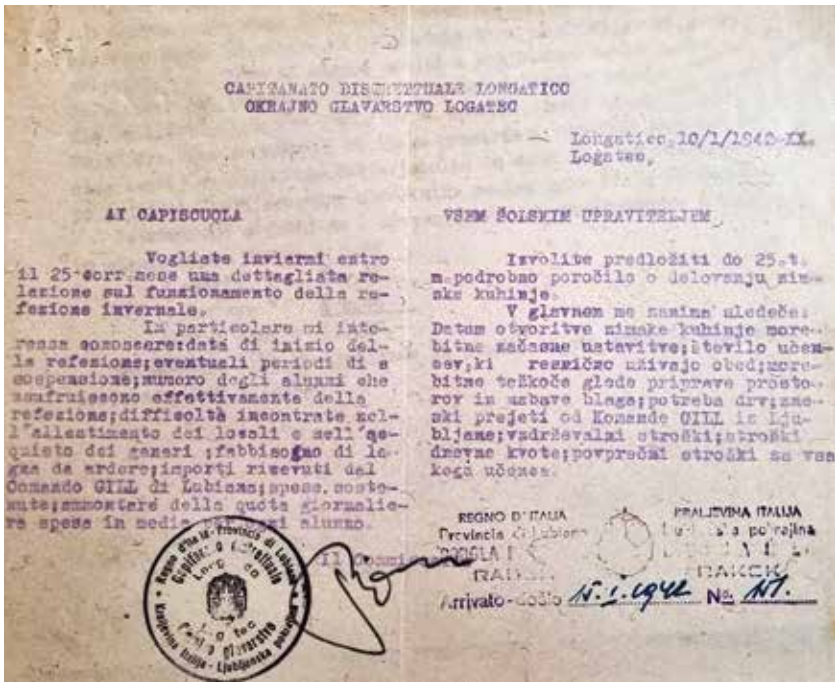

Poziv k poročilu o delovanju šolskih kuhinj, 10. 1. 1942, hrani ZAL.

Literatura in viri:

1. Arhiv Župnije Rakek
2. Domoznanski oddelek Knjižnice Jožeta Udoviča Cerknica (KJUC), fototeka
3. Državna ljudska šola na Rakeku: Poročilo o delovanju šolske kuhinje Okrajnemu glavarstvu v Logatcu, 23. januar 1942, tipkopis, hrani ZAL
4. Kacin, M.: Primorska šola na prepihu, 2025, str. 92
5. Kebe, T.: Priprave in začetki vstaje na Cerkniškem in Rakovškem, v: Notranjski listi II, 1981, str. 11–59
6. Notranjci so izrekli ..., v: Domovina in Kmetski list, 17. julij 1941, št. 28, str. 1
7. Občina Rakek, zapisnik z dne 28. februar 1944, tipkopis, ZAL
8. Perko, F.: Vasi v objemu železnice, 2008
9. Upraviteljstvo ljudske šole Rakek, Zasedba šolskega poslopja, 9. april 1942, tipkopis, hrani ZAL
10. Ustanovitev zimskih kuhinj v Ljubljanski pokrajini, v: La gioventù italiana del littorio = Italijanska liktorska mladina, med 1941 in 1942, str. 17–18
11. Zapisnik IV. redne seje krajevnega učiteljskega sveta, 9. marec 1942, tipkopis, hrani ZAL
12. Zapisnik o prevzemu ljudske in meščanske šole na Rakeku, 13. april 1942, tipkopis, hrani ZAL
13. Zapisnik I. redne seje učiteljskega zbora ljudske šole na Rakeku, 25. februar 1944, tipkopis, hrani ZAL
14. Zapisnik II. redne seje učiteljskega zbora ljudske šole na Rakeku, 14. marec 1944, soba pri Steržaju, tipkopis, hrani ZAL
15. Zapisnik III. redne seje učiteljskega zbora ljudske šole na Rakeku, 20. marec 1945, tipkopis, hrani ZAL
16. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Šolska kronika osnovne šole Rakek

Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Rakek (1945–1953), 5. del

Pouk je v letih po drugi svetovni vojni potekal v neprimernih prostorih, zato so združevali razrede. Načrti za novo šolo se niso uresničili. V šolskem letu 1950/51 je bila šola še vedno dvooddelčna. Obnovljena šolska stavba je vrata odprla 29. novembra 1953.

Načrti

Pripravljalni odbor za gradnjo nove šole je imel v šolskem letu 1945/46 več sestankov, pogovarjali so se tudi z Unčani, da bi naredili skupno šolo na že kupljeni parceli pod Orlekom, toda Unčani na to niso pristali. »Odbor je poskrbel, da se je posekalo 100 kubičnih metrov lesa v gozdni upravi Ravnik, ki je bil od ministrstva za gradbe tukajšnji šoli brezplačno nakazan.«

Komisija za ogled zemljišča za novo šolo pri Okrajnem izvršnem ljudskem odboru Rakek, predsednik Ludvik Urbas, se je sestala septembra 1947. Ugotovili so, da Krajevni ljudski odbor Rakek – Unec ni predložil skic treh stavbišč, kakor je bilo zahtevano. Komisija se je odločila za prvo stavbišče, »ker drugo in tretje ne odgovarja velikosti za novogradnjo šole«. Stavbišče v katastrski občini Unec je obsegalo parcelne številke 2007/1, 2007/3, 2007/4, skupaj 11.000 kvadratnih metrov. Ker je bil prostor valovit in skoraj trikotne oblike, je komisija v stavbni prostor zajela še dve sosednji parceli. Stavbišče je bilo lokalno komisijsko ogledano že meseca julija 1946. Ugotovili so, da je zakoličeno zemljišče dovolj veliko za zidavo sedemletke, internata, stanovanjske hiše ter telovadišča, ki spada k šoli.

Zgradbe, odprtje obnovljene šole, oprema

Ker je bilo šolsko poslopje med drugo svetovno vojno požgano, so za šolo pridobili dve manjši sobi in prostor za učila v zasebni hiši pri Steržaju. Učila in knjige so iz šolske drvarnice k Steržajevim zvozili učenci. Prizadevanje, da bi dobili boljše prostore, ni obrodilo sadov, saj sta se zanje potegovala tako vojaštvo kot okraj, ki se je preselil iz Logatca na Rakek. Za denar, ki ga je šola prejela v šolskem letu 1945/46, so nabavili dve šolski omari, dva katedra, štiri stole, osem klopi in miz ter dve stenski črni tabli. »To je tudi ves šolski inventar, ki je uporabljiv, poleg dveh razbitih omar in 26 polomljenih klopi.«

Za šolsko leto 1946/47 so za pouk pripravili in preuredili bivši prosvetni dom, pouk je potekal v dveh sobah do 11. septembra 1948, ko se je šola preselila v staro Gabrenjevo hišo, v njej je pouk potekal skoraj do konca novembra 1953, na razpolago so bile dve šolski sobi in sobica za učila. Ker je bil vhod v šolske prostore čez mostič nad cesto, so otroke in starše opozorili na veliko nevarnost, »če bi se otroci obešali na ograjo«.

Požgano šolo so začeli obnavljati poleti leta 1952. Organizacijo obnove je vodila Osvobodilna fronta, sodelovali so naslednji člani: **Leopold Šegula, Alojzij Wimmer, Vinko Molan** in **Janko Vivoda**. Rakovčani so šele 29. novembra 1953

Še neobnovljena rakovška šola, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL).

Gabrenjeva hiša danes, na drugi strani ceste ohranjen del nadcestnega mostiča. (Ljubo Vukelič)

Obnovljena šola leta 1953, hrani Slovenski šolski muzej (SŠM).

dočakali odprtje obnovljene šole. Dogodka so se udeležili vaščani, starši otrok, učenci, učitelji, predstavniki občine Rakek in okraja Postojna: **Matevž Hace, Miro Ileršič, Jože Jerala, Bogomil Lilija, Danilo Petrinja**. Svečanost je odprl Vinko Molan, Alojzij Vimmer je v govoru povzel potek del pri obnovi šole. Pionirji so se z daljšim govorom zahvalili graditeljem. Vinko Molan je prerezal vrvico na šolskih vratih in ključe predal šolski upraviteljici **Franji Jerala**. Sledil je svečan sprejem učencev 1. razreda v pionirsko organizacijo. »Ljudje so se počasi razšli, pionirji pa so se še dolgo veselili pri pogrnjenih mizah in se sladkali z dobrim pecivom in čajem.« Šola je dobila tudi 40 novih mizic, 82 stolov, dva katedra in dve tabli z zabojčki za kredo in gobo ter 44 črnilnikov.

Učiteljstvo

V šolskem letu 1945/46 so poučevale: **Erna Likar** tretji oddelek, 16. oktobra 1945 je prevzela tudi upraviteljske posle,

Žig šole, zapisnik 16. 10. 1945, odtis izklesanca nemškega okupacijskega žiga

Novi žig šole

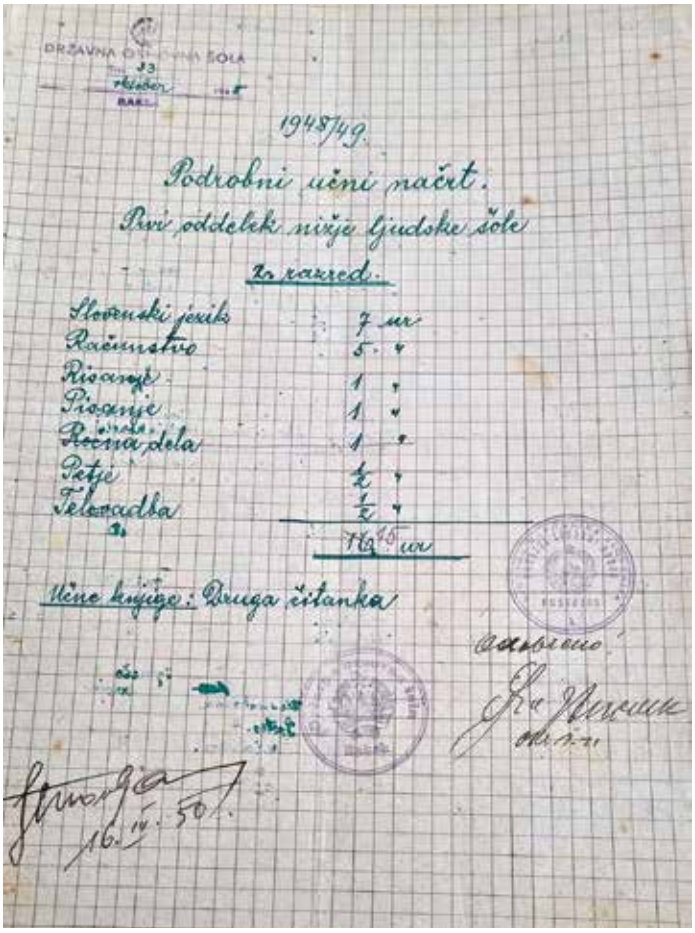

1948/49.

Podrobni učni načrt.

Prvi oddelek nižje ljudske šole

1. razred.

Slovenski jezik	7 ur
Računstvo	5. "
Risanje	1 "
Pisanje	1 "
Ročna dela	1 "
Petje	½ "
Telovadba	½ "
	16½ ur

Učne knjige: Druga čitanka

Podrobni učni načrt za prvi oddelek nižje ljudske šole, šolsko leto 1948/49, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL).

Josipina Kobal četrti, Franja Jerala združena prvi in drugi oddelek, **Vera Tomec**, tečajnica z Blok, peti oddelek. Verouk je poučeval **Vojko Seljak**, župni upravitelj z Unca, k verouku so bili prijavljeni vsi učenci. Pouk je naprej nadzoroval **Jože Jerala**, nato **Gregor Novak**. V šolskem letu 1946/47 je na šolo prišel učitelj **Anton Logar**, na Unec pa sta odšli Josipina Kobal in Vera Tomec. Anton Logar je poučeval do 5. maja 1948, nato pa bil premeščen v Matenjo vas. V šolskem letu 1948/49 sta poučevali le dve učiteljici: Erna Likar 2., 4., 5. in 6. razred, opravljala je tudi upraviteljske posle, Franja Jerala pa 1. in 3. razred. Šolo je nadzoroval **Stanko Novljan**. V šolskem letu 1951/52 je Svet za prosveto in kulturo odlikoval Franjo Jerala z redom za vestno delo. Ob zaključku šolskega leta 4. junija 1953 so se poslovili od učiteljice Erne Likar, ki je na šoli poučevala 32 let. Okrajni ljudski odbor – Svet za prosveto in kulturo je izročil Franji Jerala in Erni Likar pohvalni diplomi za požrtvovalno šolsko in zunajšolsko delo. Leta 1953 je šolo nadzoroval Bogomil Lilija. V šolskem letu 1953/54 sta poleg Franje Jerala, ki je bila tedaj tudi šolska upraviteljica, poučevali **Majda Žagar** in začasna učiteljica **Magda Mahnič**.

Učenci, pouk

Pouk se je začel 14. oktobra 1945 s skupno sveto mašo. V prvi razred so se v šolskem letu 1945/46 vpisali le štirje učenci, ker je bila šoloobvezna starost sedem let, prejšnje leto pa šest let. Tako sta se prvi in drugi oddelek združila, pouk je potekal popoldne, prav tako za tretji oddelek, dopoldne pa sta šolo obiskovala četrti in peti oddelek. Februarja in marca je bil pouk prekinjen, saj so šolo zasedli vojaki.

V šolskem letu 1946/47 »je bila šola iz petrazredne skrčena na šolo s tremi oddelki«. V prvem oddelku sta bila združena 1. in 2. razred, v drugem oddelku pa 3. in 4. razred, ta dva oddelka sta sestavljala nižjo osnovno šolo. Višja osnovna šola pa je zajemala 5., 6. in 7. razred v tretjem oddelku. Drugi in tretji oddelek je imel pouk dopoldne, prvi pa popoldne. Na šoli so delovali Podmladkarji Rdečega križa (RK) in Pionirji. Mladinski pionirski pevski zbor je vodil Anton Logar. Januarja 1949 je šola dobila radio. Vsako sredo so poslušali radijsko šolsko uro.

V šolskem letu 1947/48 je bila »dosedanja 3-oddelčna šola skrčena na 2 oddelka, v 1. oddelku sta bila združena 1. in 2. razred, v 2. oddelku pa 3., 4., 5. in 6. razred«. V eni šolski sobi je dopoldne potekal pouk skupaj za 4., 5. in 6. razred, popoldne 3. razred, v drugi sobi pa sta pouk obiskovala le popoldne 1. in 2. razred. Agonija zaradi prostorske stiske se je nadaljevala tudi v šolskem letu 1948/49, saj je pouk ravno tako potekal le v dveh sobah. Zapisali so tudi, da v tem letu za 7. razred ni bilo nobenega učenca. V šolskem letu 1950/51 je bila šola še vedno dvooddelčna.

Šolsko leto	Število vpisanih učencev
1945/46	95
1946/47	98
1947/48	100
1948/49	81
1949/50	84
1950/51	76
1951/52	79
1952/53	80

Vir: Šolska kronika

Prireditve, dogodki, izleti

Po vojni so prireditve potekale v prosvetnem domu, v kulturnem domu, v barakah Jugoslovanske ljudske armade (JLA), v železniškem vagonu, na prostem … Oktobra 1945 so praznovali osvoboditev Beograda, v novembru obletnico ruske revolucije, 29. novembra je bila skupna šolska proslava obletnice zasedanja Avnoja. »Ob tej proslavi so se ljudje in šolska mladina vozili ves popoldan po vasi na okrašenih vozovih. Zvečer je bil slavnostni miting.« 6. decembra 1945 je bilo Miklavževo obdarovanje vseh otrok, 23. decembra so na proslavi v kulturnem domu nastopili učenci iz vseh razredov v igrah »Kralj Matjaž«, »Vedež« in v prizoru »Kosec koso brusi«. »Prostovoljni prispevki v znesku 1.106 dinarjev so se darovali vojaškim bolnikom za Božičnico.«

Od 2. do 8. februarja 1946 je bil Prešernov kulturni teden. 27. aprila 1946 so šle z zastavami in transparenti vse organizacije in šola v povorki v Cerknico k skupni okrajni proslavi Osvobodilne fronte. Zelo slovesno so praznovali 1. maj leta 1946, prvič v novi državi. »Tekom dopoldneva se je razvijala povorka vseh organizacij v celem okraju na vozilih iz Rakeka preko Ivanjega sela in Unca zopet nazaj na Rakek. Na vozovih in avtomobilih so se formirale krasne skupine. Zastopani so bili vsi uradi, obrtniki, organizacije in šole. Šola iz Rakeka se je vozila na dveh avtomobilih. Šolarji in učitelji so jih okrasili z venci in zelenjem, s slikami in transparenti. Lepo izdelan in okrašen je bil na čelu avtomobila napis ›Šola Rakek‹. Na enem avtomobilu se je prikazala šolska ura iz slovenščine. Na šolski tabli je bil napis: 5. šol. naloga. 1. maj – praznik dela! (prosti spis). V klopeh pa so učenci 4. in 5. oddelka pisali ta spis pod vodstvom učiteljic. Ostala šolska mladina je bila na drugem avtomobilu.« Novembra 1946 so učenci obiskali potujočo razstavo »Naše knjige« v kulturnem domu in železniškem vagonu na Rakeku.

13. maja 1947 so šli pionirji na izlet v Planino, ogledali so si izvir Unice pri Malnih, požgani grad ter obiskali šolo v Planini, junija 1947 pa Postojno in Postojnsko jamo.

Vsi učenci Osnovne šole Rakek, šolsko leto 1950/51, hrani ZAL.

1. maj 1946, hrani ZAL.

Sprejem cicibanov med pionirje, šolsko leto 1949/50, hrani ZAL.

Januarja 1948 so praznovali 70. obletnico Župančičevega rojstva s samostojno prireditvijo v kulturnem domu, peli in deklamirali so njegove pesmi. 3. maja 1948 so imeli učenci višjih razredov izlet na Reko in v Opatijo. Od 26. do 28. junija 1948 so potekali pionirski dnevi, 26. junija so bile združene kar tri proslave: za teden matere in otroka, za pionirski dan ter za zaključek šolskega leta. V tednu čistoče od 5. do 11. septembra 1948 so učenci po hišah delili letake s pozivom, da naj ljudje temeljito očistijo stanovanja in prostore okrog hiš. Navlako naj pustijo pred hišami, da jo bo odpeljal tovornjak. 11. decembra 1948 so obeležili 30. obletnico Cankarjeve smrti. Praznovanje novoletne jelke in prihod dedka Mraza so na Rakeku prvič organizirali 31. decembra 1948, članice Antifašistične fronte žena (AFŽ) so obdarovale vse otroke s pecivom, bonboni in knjigami.

Od 11. do 18. septembra 1949 je potekal »Teden železnic in sto let, kar vozijo po naši državi vlaki«. 15. septembra 1949 so praznovali obletnico priključitve Primorske, učenci so se pod vodstvom učiteljev udeležili povorke na Srnjak, kjer je gorel velik kres.

29. novembra 1949 »se je vršil slovesen sprejem Podmladkarjev med Pionirje. Bili so razni prizori, deklamacije, recitacije in petje. Vsi pionirji so bili pogoščeni, za kar je poskrbela mladina in Antifašistična fronta žena.«

11. maja 1950 so obeležili »Dan pomladi«. Zjutraj so šli učenci v bližnji gozd. Ob tabornem ognju so pomalicali in uprizorili igrico »Potepuhi«, igrali so se igrice, »po smrekah so obirali bonbone in piškote, ki so jih navesile učiteljice in mladinci v pomladno veselje«.

30. decembra 1950 so priredili »Novoletno jelko« v kulturnem domu, učenci so uprizorili igrico »Dedek mraz« in baletno točko, na koncu je bila pogostitev za vse otroke in bolnike.

19. maja 1951 so šli učenci na izlet v Postojno. Ogledali so si igro Bajka o slavcu, ki jo je uprizorila postojnska mladina, nato pa še Postojnsko jamo. Za dan mladosti leta 1951 so učenci sodelovali pri krajevni proslavi v barakah JLA. Septembra 1951 so praznovali 400-letnico prve slovenske knjige, učenci so dobili spominske brošure.

Dne 5. aprila 1952 je bila »pred postajo krajevna masovna manifestacija za Trst in nato povorka po vasi«. 13. marca 1953 so se za občinski praznik oziroma »Dan Rakeka spomnili, kako so odšli prvi domačini k partizanom«. Pri krajevni proslavi so sodelovali tudi pionirji. 23. maja 1953 so si ogledali Predjamski grad, Cerkniško jezero pa od daleč, z griča. V šolski kroniki je pri šolskem letu 1952/53 zabeleženo, da so učenci III. in IV. razreda izdajali mesečnik »Naš list«. Junija 1953 so si šolarji ogledali film Sneguljčica.

Mlečna kuhinja

Dne 17. decembra 1948 je začela na šoli delovati mlečna kuhinja, ki jo je ustanovilo okrajno socialno skrbstvo s pomočjo mednarodne socialne pomoči. Najprej je dnevno malico dobivalo 25 najpotrebnejših učencev, nato vsi. Malica je bila sestavljena iz kakava, mleka ali kave, kruha z margarino ali kremo. Za malico je skrbelo socialno skrbstvo iz Postojne, ki jo je dostavljalo in krilo vse stroške.

Zdravstveno stanje učencev

V šolskem letu 1945/46 se je pojavil mumps. Za cepljenje proti črnim kozam je poskrbel **dr. Stanko Pušenjak**. Šolsko mladino je pregledala zaščitna sestra iz zdravstvenega doma na Rakeku. V nujnih primerih so otroci dobivali brezplačno zdravstveno pomoč v zdravstvenem domu Rakek, ki ga je vodil okrajni zdravstveni referent **dr. Stanko Perpar** (1899, Planina pri Rakeku–1966, Ljubljana), konjeniški podporočnik – dragonski praporščak avstro-ogrske vojske v 1. svetovni vojni, Maistrov borec, prvi slovenski atlet na olimpijskih igrah, uradni zdravnik za zdravstveno okrožje Logatec.

Stanko Perpar, 1. svetovna vojna, vir: Dlib.si

Otroci so dobili ribje olje in vitamine v tabletah. Ker je bilo v prostorih šole zaradi slabih oken in peči zelo mrzlo, tudi samo šest stopinj Celzija, so bili številni učenci prehlajeni. Maja 1947 je dr. Perpar pri pregledu učencev ugotovil nekaj pljučnih obolenj, slabokrvnosti ... Pri zdravniškem pregledu v šolskem letu 1947/48 je bilo nekaj otrok bolnih na srcu, veliko pa nervoznih in slabokrvnih. V juliju 1949 je bila cepljena vsa mladina proti jetiki. V zimskem času je v šolskem letu 1950/51 potekal trimesečni tečaj prve pomoči, ki ga je vodil dr. Pušenjak. V šolskem letu 1951/52 so bili učenci cepljeni proti tuberkulozi, črnim kozam in davici. Leta 1953 je v počitniško kolonijo Banjole odšlo enajst otrok.

Pogozdovanje, setev semen

Dne 25. aprila 1946 je šolska mladina na šolski gmajni pod vodstvom učiteljic posadila 750 smrekovih sadik. Dan pred pogozdovanjem je, na prošnjo šole, vojaštvo očistilo prostor na šolski gmajni (mine, bombe). Aprila 1947 je šolska mladina iz 2. in 3. oddelka posadila 500 smrekovih sadik. V šolskem letu 1947/48 so učenci posadili 1000 smrekovih sadik na rakovški gmajni, pri sajenju so pomagale tudi članice AFŽ. Za šolsko leto 1948/49 so zapisali, da so posadili 800 smrekovih sadik. V šolskem letu 1949/50 se je šola pri sajenju zelo izkazala, saj je oktobra posadila

3000 smrekovih sadik, 8. in 9. marca 1950 pa kar 6000 smrekovih sadik, od 2. do 9. aprila 1950 pa 2000 hojc. V šolskem letu 1950/51 so v okviru tekmovanja posadili 6000 smrekovih sadik. Konec aprila 1953 so na šolskem vrtu posejali 18 različnih trav, detelj in krmilnih rastlin, da bi ugotovili, katere rastline najbolj uspevajo.

Darovi, nabiralne akcije, učenci pomagajo

Irski Rdeči križ (RK) je v šolskem letu 1945/46 šolarjem daroval sladkor in čevlje; 40 učencev je dobilo po eno četrtino kilograma sladkorja, čevlje je dobilo petnajst učencev. Slovenski RK je učencem daroval deset plaščev. Ameriški RK je šoli poslal lekarno, 81 šolskih zvezkov, tri brisače in en kos mila. V šolskem letu 1946/47 je kanadski RK šoli daroval zvezke, svinčnike, zobne ščetke, spodnje hlače, kape, volno in dvanajst kilogramov sladkorja.

Učenci so v šolskem letu 1947/48 nabirali lipovo cvetje, lubje krhlike, volčje češnje, praprot, lapuh, koprive … »S posebnim veseljem so šolarji nabirali polže in jih večje množine prodajali v Nabavljalni zadrugi.« V šolskem letu 1948/49 so učenci zbrali čez 5000 kilogramov starega železa, nabirali so tudi polže in zdravilna zelišča. Učenci so v šolskem letu 1950/51 nabrali 800 litrov rjavega hrošča, pregledovali so krompirjeve nasade zaradi koloradskega hrošča. Zbirali so tudi staro železo, papir, steklo in druge odpadke. Za zgraditev kulturnega doma v Trstu so pionirji zbrali 500 dinarjev. V času obnove šole so učenci pomagali pri razkladanju opeke, čiščenju šolskega prostora in dvorišča. V šolskem letu 1951/52 so učenci iz Amerike prejeli dva paketa, ki sta ju poslala rojaka.

Učiteljska in šolarska knjižnica, mladinski tisk

Pred drugo svetovno vojno je učiteljska knjižnica štela 873 knjig, šolarska pa 270. V šolski kroniki je za šolsko leto 1947/48 zapisano, da je imela učiteljska knjižnica 336 knjig, pionirska 162. Na dan pionirskega tiska, 10. oktobra 1948, so uradno odprli pionirsko knjižnico. V letu 1948/49 je bilo v učiteljski knjižnici 352 knjig, v pionirski pa 90 knjig. Na revijo Ciciban je bilo naročenih 60 učencev, na Pionirski list sedem, na Pionirja osem. Ob tednu knjige so za pionirsko knjižnico nabavili za 500 dinarjev knjig. V letu 1950/51 je imela učiteljska 304 knjige, šolarska 113, v letu 1951/52, učiteljska 320 knjig, šolarska 115. V šolskem letu 1952/53 je imela pionirska knjižnica 127 knjig, v zimskem času je bilo izposojenih 479 knjig.

Literatura in viri:
1. Perko, F.: Vasi v objemu železnice, 2008
2. Podatki o dogodkih na šoli za časa domovinske vojne za Slovenski šolski muzej, Rakek, 15. junij 1946, rokopis, hrani ZAL.
3. Slovenski šolski muzej, mapa osnovne šole Rakek, fototeka
4. Zapisnik 1. redne seje učiteljskega zbora, Rakek, 16. oktober 1945, rokopis, hrani ZAL.
5. Zapisnik o komisijskem ogledu zemljišča za novogradnjo sedemletke Rakek – Unec, 19. 9. 1947, tipkopis, hrani ZAL.
6. Zapisnik 13. seje šolskega odbora, Rakek, 4. maj 1954, tipkopis, hrani ZAL.
7. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Foto kronika, 1954–1960
8. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Šolska kronika Osnovne šole Rakek, od 1945/46 do 1952/53
9. www.dlib.si
10. www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/stanko-perpar/

Avtorica: **Marija Hribar**

Osnovna šola Rakek (1953–1963), 6. del

Največji povojni težavi rakovške šole sta bili pomanjkanje prostorov in učiteljev. 15. septembra 1956 je šola postala nepopolna osemletka. Septembra 1963 je osnovna šola Rakek postala matična, unška pa podružnična.

Težave s prostorom se nadaljujejo, telovadnica

Kljub obnovi so že 6. aprila 1954 ugotavljali, takrat se je sestal šolski odbor, da je pritličje zelo vlažno, zato so sklenili, da naj se iz treh sob odstrani parket in izolirajo tla. Zapisali so, da je med počitnicami treba popraviti vodovod, ker so zaradi mraza popokale cevi, prepleskati vrata in okna. Stavba je imela šest učilnic, delavnico, dva kabineta, zbornico in pisarno, dva prostora je uporabljala zdravstvena ambulanta. Okrog šole sta bila dva hektarja zemljišča, na njem so bili sadovnjak, zelenjadni vrt, igrišče in dvorišče. Med počitnicami leta 1958 je bila nabavljena nova oprema za osmi razred. Izpopolnili so fizikalno in kemijsko zbirko. Urejena je bila zatemnitev v severni učilnici za projekcijo filmov. Pred stranišcem so vgradili umivalno korito. Opremili so pisarno, kupili pultne omare in rolo omaro za knjižnico.

Leta 1959 so imeli več predlogov, kako urediti mlečno kuhinjo in delavnico za tehnični pouk. Mlečno kuhinjo naj bi uredili v prostorih dispanzerja za matere in otroke, delavnico za tehnični pouk pa v garderobi, ki bi bila po novem v veži.

Časopis Delo je avgusta 1961 poročal, da se bo podjetje Avtošped preselilo na Unec ter da se uprava rakovške osnovne šole tega veseli, saj ropot iz delavnic moti šolski pouk, po vsej verjetnosti pa bodo dobili tudi prostore. Na seji šolskih odborov leta 1962 je predsednik **Jože Hladnik** poročal o preureditvi mehanične delavnice v telovadnico in pomožne šolske prostore, gradbeni načrt je bil že pripravljen. Gradbena dela naj bi prevzelo podjetje Gradišče. Na skupni seji SZDL in Krajevnega odbora Rakek je bila za leto 1962 odobrena dotacija iz sredstev Krajevnega odbora v znesku 1.200.000 dinarjev.

Šolski odbor OŠ Rakek je na seji julija 1963 sprejel sklep, da z 31. avgustom 1963 zdravstvenemu domu Cerknica odpoveduje uporabo prostorov za ambulanto v poslopju OŠ Rakek. Zaradi združevanja šol tudi zbornica ni bila primerno velika, »da bi bilo omogočeno redno sestajanje«. Vodja šole je predlagal, da naj se delavnica izolira in preuredi v zbornico, v stari zbornici pa naj se uredita knjižnica in prostor za dokumentacijo. Za delavnico naj bi preuredili desni prostor v mehanični delavnici.

O gradnji telovadnice so septembra 1963 zapisali, »da bo gradnja v kratek stekla, ker je občina zagotovila dotacijo tri milijone iz posojila«.

Rakek okrog leta 1960, hrani Domoznanski oddelek Knjižnice Jožeta Udoviča Cerknica (KJUC).

Šola pozimi leta 1962, hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL).

Avtošped, 1954, vir: Stare slike

Učiteljstvo

V šolskem letu 1953/54 sta poleg **Franje Jerala**, ki je bila tedaj tudi šolska upraviteljica, poučevali tudi **Majda Žagar** in začasna učiteljica **Magda Mahnič**. Majdo Žagar Arko je v šolskem letu 1954/55 zaradi porodniškega in bolezenskega dopusta nadomeščal **Ivo Janež**, na šoli je poučeval tudi **Ivan Vidrih**, šolo je vodila Franja Jerala, nadzoroval pa **Ivan Knol**.

V šolskem letu 1955/56 je bila upraviteljica Majda Arko, **Pundričeva** je poučevala samo dopoldne 5. razred, Arkova

samo popoldne 2. razred, Vidrih in Janež sta imela celodnevni pouk. V šolskem letu 1956/57 so poučevale tudi Pundričeva, ki je bila s 1. decembrom 1956 premeščena v Postojno, **Slavka Gornik** in **Nada Debevec**, petje je v vseh razredih poučeval **Viktor Žnidaršič**. V šolskem letu 1956/57 je šolo vodil **Metod Jenko**, nadzorovala pa **Franjo Vidic** in **Andrej Sežun**.

V šolskem letu 1957/58 je vodstvo šole prevzel učitelj **Marjan Tomšič**. Na novo sta prišli učiteljici: **Rozalija Petrič**, za poučevanje 1. in 2. razreda izmenoma, in pripravnica **Nežka Čepon**, poučevala je 3. razred. V 4. razredu je bil razrednik Metod Jenko, ki je na višji stopnji poučeval biologijo, nemščino in matematiko, 5. razred je vodila Slavka Gornik, predmetna učiteljica, poučevala je matematiko, zgodovino in zemljepis, Nada Debevec, absolventka višje pedagoške šole, razredničarka 6. razreda, je poučevala slovenščino in srbohrvaščino, Marjan Tomšič, razrednik 7. razreda, je poučeval matematiko, fiziko in risanje, Viktor Žnidaršič je bil učitelj petja. Med šolskim letom 1957/58 sta bila dva učitelja na tečajih za strokovno izpopolnjevanje: na likovnem tečaju v Cerknici in na tečaju za tehnično vzgojo v Begunjah. »Tov. Čeponova je bila na fizkulturnem tečaju.«

Septembra 1960 so bili na šoli naslednji učitelji: **Marta Novak, Amalija Pivk, Tončka Jernejčič, Majda Arko, Francka Kocjančič, Franc Habe, Metod Jenko,** Slavka Gornik, Nada Debevec Polak, Marjan Tomšič.

Septembra 1963 so začeli poučevati absolventi: **Silva Rudolf, Davorin Kogej** in **Franc Štefančič**, odšla pa sta **Matilda Jurančič** in Marjan Tomšič. Upravitelj šole Tomšič je bil mnenja, da so kadrovske težave rakovške šole predvsem odraz tega, »da ob razpisu ni mogoče zapisati, da so stanovanja na voljo. Šola ima manj lastnega stanovanjskega fonda, kot ga je imela pred vojno. Za širitev stanovanjskih prostorov za prosvetne delavce je odgovorna občina, vendar ta gradi le za lastni kader, učitelji pa se potikajo po drago plačanih, neprimernih luknjah.«

Napis pod fotografijo: »Tršice« z nižje stopnje, od leve: Kocjančičeva, Jernejčičeva, Novakova, Pivkova, Arkova, šolsko leto 1960/61, hrani ZAL.

Sindikalni izlet prosvetnih delavcev občine Cerknica v Trento – junij 1961, hrani ZAL.

Učenci, pouk

V šolskem letu 1953/54 je bila šola dvooddelčna s celodnevnim poukom. Na seji šolskega odbora februarja 1954 je bila osrednja točka ustanovitev V. razreda, saj so bili na šoli samo štirje razredi, kar je izpostavila upraviteljica Franja Jerala. »Po zakonu je predpisana osemletna šolska obveznost. Ker pa imamo na Rakeku in Uncu samo štiri razrede, so šoloobvezni otroci primorani nadaljevati šolo na gimnaziji, ne glede na to, ali so bili sposobni ali ne, zato so v gimnaziji slabi uspehi. Dočim bi v višji ljudski šoli zmagovali snov, jim v gimnaziji dela težave. V gimnazijo naj bi šli učenci z odličnim in prav dobrim uspehom, dobri in zadostni pa naj bi nadaljevali v V. razredu višje ljudske šole.« V šolskem letu 1954/55 je bila šola trioddelčna.

V šolskem letu 1955/56 je bila šola štirioddelčna, ustanovljen je bil šesti razred višje osnovne šole, ki so ga obiskovali tudi otroci z Unca. Od 13. do 25. februarja 1956 je pouk odpadel zaradi hudega mraza in pomanjkanja drv. Z začetkom šolskega leta 1956/57 je šola postala nepopolna osemletka, v šolskem letu 1957/58 je bil na novo ustanovljen sedmi razred. Uveljavljeni so bili novi učni načrti za prve tri razrede, »le-ti mnogo bolj upoštevajo otrokovo duševnost in potrebe družbe kot dosedanji«.

V šolskem letu 1962/63 so šolo obiskovali 301 učenec

Šolsko leto	Število vpisanih učencev
1953/54	85
1954/55	121*
1955/56	136**
1956/57	183
1957/58	201***
1958/59	/
1959/60	304
1960/61	311
1961/62	/
1962/63	301

Viri: šolska kronika 1953–1958, zapisniki, statistika
* Ustanovljen 5. razred višje OŠ, ki so ga obiskovali tudi unški učenci.
** Ustanovljen 6. razred višje OŠ, ki so ga obiskovali tudi unški učenci.
*** Ustanovljen 7. razred višje OŠ, ki so ga obiskovali tudi unški učenci.

1. razred z razredničarko Franjo Jerala, 1954/55, hrani ZAL.

v enajstih oddelkih na centralni šoli in 75 učencev v štirih razredih na podružnični šoli Unec. Med vsemi učenci jih je bilo 54, ki so prestopili v višji razred z eno ali dvema negativnima ocenama. Zapisali so, »da prehajanje z nezadostnimi ocenami pri večini ni opravičljivo. Že itak nižja umska storilnost v višjem razredu daleč odstopa od povprečnih zahtev.«

Zdravstveno stanje učencev

V šolskem letu 1954/55 so na šoli razsajale naslednje bolezni: škrlatinka, rdečke, norice in gripa, zato ni bilo pouka od 22. decembra do 17. januarja. V tem šolskem letu so bili vsi učenci zdravniško pregledani, stehtani in zmerjeni. V zdravstvenem domu je posloval **dr. Stanko Perpar** »ob torkih štirinajstdnevno«. Pomagala mu je babica in zaščitna sestra. V zdravstveno kolonijo je odšlo pet otrok.

Od 5. marca 1957 je **dr. Marija Vrhovec** skrbno in natančno pregledovala vse otroke. »Pregled je pokazal, da so bili otroci v glavnem šibke konstitucije, porazno pa je bilo stanje zobovja. Večje število otrok je bilo predlaganih v zdravstvene kolonije.« Od 12. do 17. oktobra 1957 zaradi epidemije gripe ni bilo pouka. Iz Amerike je bilo uvoženo cepivo proti otroški paralizi. Ker je bila količina omejena, so bili v začetku decembra 1957 cepljeni samo predšolski otroci ter učenci 1. in 2. razreda. Poleti leta 1958 je odšlo petnajst slabotnejših otrok letovat v kolonijo na Reko, ki jo je organiziral Svet za socialno varstvo.

Mlečna kuhinja

Dne 1. oktobra 1957 je začela poslovati mlečna kuhinja, ki jo je vodila Majda Arko. Tople malice sta pripravljali **Raljevičeva** in **Mazijeva**, obroke sta razdeljevali v še nezasedeni učilnici. Malicali so vsi učenci, petnajst brezplačno.

Prireditve, dogodki, izleti, krožki, šolski vrt

Tudi šolsko leto 1953/54 je prineslo več prireditev, ki so se jih udeležili učenci. 9. oktobra 1953 je bilo organizirano protestno zborovanje »proti krivičnim sklepom za Trst«, zborovanja so se udeležili vsi pionirji. V šoli so dogodku posvetli eno učno uro.

24. novembra 1953 so šolo obiskali književniki: **Josip Ribičič**, upravitelj rakovške šole od oktobra 1924 do novembra 1929, **Venčeslav Winkler, Vera Albreht, Črtomir Šinkovec,** ki so brali in recitirali svoja dela v kulturnem domu. 26. novembra 1953 je imelo ljubljansko Mestno lutkovno gledališče predstavo v kulturnem domu. »Gledališče se je odpeljalo še v druge oddaljene vasi, kjer otroci nimajo možnosti, da bi gledališče obiskali sami v Ljubljani.« Novoletno jelko so praznovali 30. decembra 1953 v kulturnem domu. Po kulturnem programu so si ogledali film Pohod v džunglo. Po predstavi je bilo obdarovanih 350 otrok. Denar za novoletno jelko so darovala podjetja in Zadruga Unec, skupaj vrednost 100.227 dinarjev.

Ob 8. marcu 1954, prazniku vseh naprednih žena, so v vseh razredih posvetili uro ženskam. »Otroci so prinesli darila za svoje matere v šolo, kjer so jih okusno zavili, nato so jih darovali svojim materam.« 13. marca 1954 je bil občinski praznik. Dopoldne so imeli razredne proslave, popoldne ni bilo pouka. Pionirji so očistili in okrasili partizanske grobove in okrasili spomenik padlih borcev. Junija 1954 je bil izlet na Cerkniško jezero, v tem mesecu so šolarji obiskali tudi partizansko bolnico Franja.

27. decembra 1955 je pionirje v kulturnem domu obiskal dedek Mraz v igrici »Pod novoletno jelko«, potem je bila pogostitev za okoli 350 otrok. 23. aprila 1956 je na Rakeku gostovalo Lutkovno gledališče iz Ljubljane. »Najlepši otroški praznik Novoletna jelka« so praznovali 29. decembra 1956 v kulturnem domu, kjer je nastopil dedek Mraz, ki je bogato obdaril vse otroke. V šolskem letu 1956/57 je bil ustanovljen šahovski krožek, ki ga je vodil šolski upravitelj. »Mladi šahisti so zmagali nad šolama Cerknica in Begunje.« 15. aprila 1957 je na Rakeku gostovalo Mestno lutkovno gledališče iz Ljubljane z igro Ugrabljeni graščak. Decembra 1957 so vložili veliko dela in sredstev v prihod dedka Mraza.

Na pustni torek leta 1958 je zapadlo veliko snega, kljub temu je revija pustnih mask v kulturnem domu lepo uspela. Konec šolskega leta 1957/58 je Radio Ljubljana snemal koncert rakovškega mladinskega pevskega zbora. Za nagrado je zbor odšel na morje.

Šola je 18. maja 1958 v Škocjanu praznovala dan pomladi. Dan je bil posvečen športnim in zabavnim točkam. »Pred rojstnim dnem maršala je bilo pred kolodvorom tekmovanje s skiroji, zmagovalci so bili obdarjeni.« Na šoli sta delovala šahovski krožek in lutkovna družina. »Lutkarji so sami pripravili lutke in naštudirali igrico. Lepo število jih je sodelovalo v spevoigri Janko in Metka. Mnoge je pritegnila novoustanovljena glasbena šola in telovadno društvo Partizan. Člani strelskega krožka so sodelovali na občinskem tekmovanju v Cerknici.

7. in 8. razred z učitelji na Bledu, 1963, hrani ZAL.

Vsi razredi so bili na ekskurzijah, višji so bili v Ljubljani in na Gorenjskem, kjer so si ogledali več tovarn.«

V šolskem letu 1957/58 je bil urejen šolski vrt in napravljena nova ograja. Del vrta je bil vključen v pouk, tako da je vsak razred obdeloval svojo parcelico.

Pust leta 1962, hrani ZAL.

Tekmovanje s skiroji, dan mladosti 1963, hrani ZAL.

Nabiralne akcije, učenci pomagajo

Učenci so se v šolskem letu 1953/54 udeležili akcij zatiranja koloradskega in rjavega hrošča, pri tem so zaslužili 2034 dinarjev, del zneska so darovali za poplavljence v Celju.

Učenci 5. razreda pospravljajo premog, šolsko leto 1960/61, hrani ZAL.

Veliko hroščev so pionirji uničili tudi izven kolektivnega pobiranja, zadruga Unec je plačevala za rjavega hrošča 15 dinarjev, za koloradskega pa po 5 dinarjev za enega.

Učiteljska in šolarska knjižnica

1953/54 učiteljska 342 knjig, šolarska 252, 1954/55 je bilo v učiteljski 363 knjig, v šolarski 294. V šolskem letu 1953/54 je bila šola naročena na naslednje revije: Naša sodobnost, Priroda, človek in zdravje, Sodobna pedagogika, Sadjarstvo, vinarstvo in vrtnarstvo, Mladi svet, Borec in Prosvetni delavec. Učenci so bili naročeni na revije Ciciban, Pionir in Pionirski list. 1956/57 je bilo v učiteljski knjižnici 381 knjig, v šolarski pa 355.

Združevanje šol

Na temo združevanja je bilo več sestankov, na katerih so se iskrila mnenja za in proti. Decembra 1962 je potekala skupna seja šolskih odborov osnovnih šol Rakek in Unec. Marjan Tomšič, vodja rakovške šole, je združevanje utemeljeval s tem, da ima šola Unec samo štiri razrede s štirimi učitelji, tako bi lahko obdržali nižjo stopnjo. Enotna administracija bi močno razbremenila upravitelja na Uncu in bi bila znatno cenejša. Vodja bi se tako lahko posvetil pedagoškemu delu. Šolanje posameznega učenca naj bi bilo na Uncu precej dražje kot na Rakeku. Predsednica odbora z Unca je odklonila predloge, »ker je bila unška šola zaradi njene dvoodelčnosti podcenjevana. Z zavzemanjem učnega kolektiva in šolskega odbora se je šola razvila v popolno nižjo stopnjo. V peti razred vstopajo učenci z enako predizobrazbo kot učenci z Rakeka. Reorganizacija bi naletela tudi na odpor staršev, ki pridobljenega ne bi hoteli izgubiti, drugi pomislek pa je v tem, da je bila za učence 4. razreda pot z Unca do Rakeka prevelika telesna obremenitev zanje.« Ker se niso poenotili, so na seji sprejeli naslednji sklep: »Organizacija obeh šol ostane taka, kot je bila doslej.«

Kljub nasprotovanju Unčanov je z reorganizacijo rakovška šola postala centralna, unška pa podružnična. V zapisnik z dne 9. julija 1963 so o združevanju z unško šolo zapisali, »da se v jeseni združita oba kolektiva v enotno pedagoško telo. Na obeh šolah bo predvidoma 16 oddelkov s približno 400 učenci. Učilnice na Rakeku bodo celodnevno zasedene, zaradi tega bo zavrta dodatna pomoč in svobodne aktivnosti, kar se bo zelo neugodno odrazilo pri vzgoji.«

Viri in literatura

1. »Avtošped« se bo preselil, v: Delo, 31. 8. 1961, št. 238, str. 6
2. Domoznanski oddelek Knjižnice Jožeta Udoviča Cerknica (KJUC), fototeka
3. Odločba o reorganizaciji mreže osnovnih šol na območju občine Cerknica, v: Glas Notranjske, oktober 1963, št. 9, str. 4
4. Osnovne in srednje šole na koncu šolskega leta 1959/60 ..., julij 1961
5. Perko, F.: Vasi v objemu železnice, 2008
6. Poročilo Osnovne šole Rakek, 7. oktober 1962, tipkopis, hrani ZAL.
7. Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, mapa osnovne šole Rakek, fototeka
8. Zapisnik 1. redne seje šolskega odbora na Rakeku, 19. 2. 1954, hrani ZAL.
9. Zapisnik 13. seje šolskega odbora pri Osnovni šoli na Rakeku, Rakek, 4. maj 1959, tipkopis, hrani ZAL.
10. Zapisnik 5. skupne seje šolskih odborov osnovnih šol Rakek in Unec, 28. december 1962, tipkopis, hrani ZAL.
11. Zapisnik 6. seje šolskega odbora osnovne šole Rakek, 9. julij 1963, tipkopis, hrani ZAL.
12. Zapisnik 8. seje šolskega odbora na Rakeku, 9. september 1963, tipkopis, hrani ZAL.
13. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Foto kronika, 1954–1960, 1960–1963
14. Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Šolska kronika Osnovne šole Rakek, od 1953/54 do 1957/58
15. https://stareslike.cerknica.org/